

ARALIK 2025

GEÇİCİ KORUMA REJİMİ

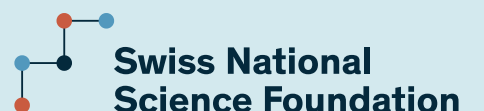
Son Gelişmeler,
Sorunlar ve Gelecek
için Perspektifler

Yazarlar

Ayşe Kaymak, Cansu Akbaş Demirel, Cesla Amarelle, Doğa Elçin, Esin Küçük, İbrahim Soysüren, Kemal Vural
Tarkan, Lina Megahead, Neva Ö. Öztürk, Omar Kadkoy, Orçun Ulusoy

Editör

İbrahim Soysüren

02

RAPOR

Geçici Koruma Rejimi: Son Gelişmeler, Sorunlar ve Gelecek için Perspektifler**Yazarlar**

Ayşe Kaymak, Cansu Akbaş Demirel, Cesla Amarelle, Doğa Elçin, Esin Küçük, İbrahim Soysüren, Kemal Vural Tarlan, Lina Megahead, Neva Ö. Öztürk, Omar Kadkoy, Orçun Ulusoy

Editör

İbrahim Soysüren

Dizgi & Rapor Tasarımı

Ceren Demirel

© Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilmesi koşuluyla izin alınmaksızın çoğaltılabilir.

Aralık, 2025

GAR-Report No.14

ISBN: 978-625-94720-4-1

03

GİRİŞ

İbrahim Soysüren

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır.

İlk bölüm, 19 Haziran 2025 tarihinde Göç Araştırmaları Derneği (GAR) tarafından düzenlenen çevrimiçi yuvarlak masa toplantısının notlarına dayanmaktadır. Bu toplantı, akademisyenleri, hukuk uzmanlarını ve sivil toplum temsilcilerini bir araya getirmiştir. Toplantıda, Türkiye'deki Suriyeliler için geçici koruma statüsünün hukuki ve pratik sınırları ele alınmıştır. Ayrıca, ayrımcılığa ilişkin sorunlar, gönüllü olarak geri dönmeyi seçen mültecilerin durumu ve Türkiye'nin sınır dışı etme uygulamaları üzerinde durulmuştur. Türkiye'deki Suriyeliler için geçici koruma statüsünün sona erdirilmesinin hukuki, sosyal ve ekonomik etkilerini daha iyi anlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır. Son olarak, bugüne ve geleceğe dair bazı önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümü “Geçici Koruma Kimi, Neyi ve Ne Kadar Koruyor?” adlı NCCR On the move, Neuchâtel Üniversitesi Sosyoloji Enstitüsü ve İzmir Barosu iş birliğiyle 9 Aralık 2023'te İzmir'de düzenlenen çalıştayda sunulan tebliğlerden hareketle hazırlanan yazılardan oluşmaktadır. Yazıların yayınlanma sürecinde oldukça önemli gelişmeler yaşandı. Bunlardan en önemlisi 8 Aralık 2024 tarihinde Suriye'de Başar Esad rejiminin çökmesi oldu. Ne yazık ki yeni rejim bu ülkede istikrar isteyen zorunlu göçmenlerin gönüllü bir şekilde geri dönmesi için uygun koşulların oluşması anlamına gelmedi. Aksine, en azından şimdilik, yeni bir istikrarsızlık ve potansiyel çatışma dönemine girildiğine dair çeşitli emarelerin görüldüğünü söylemek yanlış olmaz.

Yeni durum doğal olarak yazılara son şekli verilirken, yaşananların hesaba katılmasını gerektirdi. Bu nedenle işaret edilen çalıştayda yapılan sunumlar ile çalışmadaki yazıların arasında önemli farklılıklar oluştu. Geneli itibarıyla bakıldığında bu haliyle çalışmanın konu üzerine yürütülen tartışmalara mütevazî ama çok yönlü bir katkı sağladığını söylemek yanlış olmaz.

04

Geçici Koruma söz konusu olduğunda, konuya ilişkin her gün büyüyen ve zenginleşen yazına rağmen, Türkiye’de on yılı aşkın süredir yaşanan önemli deneyimin diğer coğrafyalardaki deneyimlerle birlikte ele alınması hususunda yeterince çaba gösterildiği söylenemez. Elinizdeki çalışma, bu çabalar çerçevesinde unutulmaması gereken iki önemli noktaya özellikle işaret etmeyi gerektiriyor. İlki, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin temelini oluşturduğu uluslararası koruma rejimi açısından, genellikle kabul edildiği üzere, geçici korumanın istisnai bir çerçeve oluşturduğuna ilişkindir. Temel amaçlarından birinin bu rejimin olağanüstü koşullar karşısında tıkanmasını engellemek olduğu söylenebilir. Ne yazık ki yazılar istisnai olanın nasıl normalleştiğini vurgulamaktadır, bu da geçici korumanın yaygınlaşması ve kalıcı hale gelmesi tehlikesinin arttığı anlamına gelmektedir.

Diğer yandan bu rejim altında bazen uzun yıllar yaşamak durumunda kalan zorunlu göçmenlerin deneyimlerini ve yaşadıkları sorunların geçici korumaya ilişkin analiz ve tartışmalarda temel önemde olduğunun altı çizilmelidir. Bu açıdan bakıldığında, çok yönlü bir yaklaşımın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Konuyu sadece devlet çıkarları, güvenlik kaygıları ve kaynak yönetimi temelli ele almak geçici ya da arızı olması gerekeni kalıcı kılabılır. Ayrıca neredeyse kaçınılmaz olarak insanı, içinde yaşadığı değişken ve karmaşık gerçekliği ve sorunları göz ardı etmeye itmekte, durumun gittikçe içinden çıkılmaz bir hale gelmesine neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, elinizdeki çalışmada bu tarz yaklaşımların kaçınılmaz olmadığının altını ısrarla çizmektedir.

Bitirirken, çalışmanın hayata geçmesine katkı sunan kurumlara ve kişilere teşekkür etmek gerekiyor. Yukarıda adı geçen kurumların yanında, özellikle çalışmanın yayınlanması sürecindeki destekleri nedeniyle Göç Araştırmaları Derneği (GAR) anılmalıdır. NCCR On The Move’un ve arkasındaki İsviçre Ulusal Bilimsel Araştırmalar Fonu’nun değerli finansal katkıları da ayrıca belirtilmelidir.

05

Kişisel katkılar açısından, Didem Danış, Buket Özdemir Dal ve Deniz Sert'in ilgi ve desteği önemli bir rol oynamıştır. Metnin Türkçe ve İngilizce son okumalarını üstlenen Ali Haydar Soysüren, Ali Soysüren, Ayşem Biriz Karaçay ve Orçun Ulusoy özellikle belirtilmelidir. Ayrıca uzun yıllardır birlikte çalıştığım Mihaela Nedelcu'nun ilgi ve desteğini unutmak olmaz.

Elbette en büyük ve olmazsa olmaz katkı, yazıları ile ve yuvarlak masaya katılımlarıyla çalışmaya katkı araştırmacı ve uzmanlara ait.

Her biri ayrı ayrı ve içten teşekkürü fazlasıyla hak ediyor!

06

I. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SURİYELİLERE YÖNELİK
GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ: GAR
(ÇEVİRİMİÇİ) YUVARLAK MASA
TOPLANTISI NOTLARI

19 HAZİRAN 2025

07

GİRİŞ

19 Haziran 2025 tarihinde GAR ev sahipliğinde çevrimiçi olarak düzenlenen yuvarlak masa toplantısında, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin mevcut durumu ve bu statünün geleceği tartışıldı. Toplantıya konunun uzmanı akademisyenler, avukatlar ve sivil toplum temsilcileri katıldı.

Katılımcılar, geçici koruma rejiminin çok katmanlı yapısına ve milyonlarca insanın ve yakınlarının hayatlarına etkilerine dikkat çekerek, insan haklarına dayalı, öngörülebilir ve kurumsallaşmış bir yasal çerçevenin şimdi ve gelecek için gerekliliğini vurguladılar. Geçici koruma ve entegrasyon politikalarının uygulanmasını izlemek üzere bağımsız bir danışma komisyonu kurulması öneriler arasında yer aldı.

Toplantıda, gönüllü geri dönüşlerin yasal ve pratik yönleri, sınır dışı uygulamaları, çalışma izni düzenlemelerindeki değişiklikler, eğitim ve sağlık alanlarındaki güncel durum ile kamu kurumları arasındaki koordinasyon eksiklikleri tartışıldı. Katılımcılar, şeffaf ve hak temelli bir geri dönüş süreci ihtiyacına dikkat çektiler. Ayrıca, Türkiye’deki geçici koruma statüsünün tarihsel arka planı ile Avrupa Birliği (AB) ülkelerindeki benzer uygulamalar karşılaştırmalı olarak ele alındı. Suriyelilerin hareketliliğini belirleyen dinamiklerin daha iyi anlaşılması ve Türkiye’nin bu konuda bütüncül bir politika yaklaşımı geliştirmesinin önemi ve gerekliliğinin altı çizildi.

Türkiye’deki Suriyelilerin Sınır Dışı Edilmesi

Toplantıda, Türkiye’deki geçici koruma statüsüne dair gelişmeler, Suriyelilere yönelik uygulama, geri dönüş ve sınır dışı uygulamaları ele alındı. 2020 yılından bu yana yeni geçici koruma kaydının alınmadığı ve bu süreçte sınır dışı işlemlerinin arttığı, geri gönderme merkezlerinde ise ağır koşulların gözlemlendiği belirtildi.

08

Sahada görev yapan avukatlar, müvekkillerinin zorla “gönüllü geri dönüş” belgeleri imzalamaya zorlandığını veya uluslararası koruma mekanizmalarına erişimde ciddi engellerle karşılaştıkları için “gönüllü” olarak geri dönüş belgelerini imzaladıklarını dile getirdiler. Ayrıca, geri gönderme merkezinde serbest bırakılma umudunu yitirdiği için “gönüllü geri dönüş” belgesi imzalamayı tercih eden kişilerin, daha sonra kaçakçılık rotaları üzerinden Türkiye’ye dönmeye çalıştıkları bilgisi de paylaşıldı.

Geçici Koruma Statüsü Sonrası İçin Kamu Kurumlarında Ön Hazırlıklar

Toplantıda, geçici koruma statüsünün geleceği ve bu statünün sona ermesi durumunda izlenecek politikalara ilişkin kamu kurumlarının hazırlıkları ele alındı. Göç İdaresi Başkanlığı ve Kızılay tarafından, gönüllü geri dönüş süreçlerini desteklemek üzere Geri Dönüş Merkezleri kurulduğu; ayrıca Gaziantep Büyükşehir Belediyesi bünyesinde bir Gönüllü Geri Dönüş Danışma ve Destek Merkezi açıldığı belirtildi. Yerel düzeyde mali kaynak, personel ve politika koordinasyonu eksikliklerinin uygulamaları aksattığı görüldü.

Geçici koruma sonrasında Türkiye’de yasal ikametini sürdürebilmesini mümkün kılan üç alt kategorinin kamu otoriteleri tarafından desteklenebileceği ifade edildi: Türkiye’de üniversite eğitime devam eden öğrenciler, kayıtlı olarak istihdam edilen kişiler ve özellikle vasıflı işçiler. Çalışma Bakanlığı ile Göç İdaresi Başkanlığı’nın, çalışma izinleri ve ikamet statülerinin kolaylaştırılması yönünde attığı adımların bu açıdan değerlendirilebileceği aktarıldı.

09

Geçici Koruma Statüsü Sonrasına Dair Çalışma İzni Düzenlemeleri

Toplantıda, ayrıca Türkiye'deki Suriyelilere yönelik çalışma izni politikalarındaki değişiklikler tartışıldı. Daha önce yalnızca mevsimsel tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle sınırlı olan çalışma izni muafiyetlerinin artık diğer sektörleri de kapsayacak şekilde genişletilebileceği belirtildi.

Yeni düzenlemelerin uygulanmasına ilişkin belirsizlikler, sigorta yükümlülükleri, iş mevzuatına uyum ve istihdam haklarına dair sorular gündeme getirildi. Kayıt yaptırmamanın kişilere bir nebze de olsa hukuki güvence ve devlete vergi geliri sağladığı ancak bu durumun çalışma izni alınmasını garanti etmediği belirtildi.

Son olarak, tarım ve hayvancılık sektörlerinde çalışma izni muafiyetlerinin kapsamının genişletildiği dile getirildi. Ancak bu düzenlemelere ilişkin açık ve net kuralların kamuoyuyla yeterince paylaşılmadığı vurgulandı.

Özetle, Suriyelilerin emek piyasasındaki kırılgan konumlarının, kayıt dışı istihdamın yüksekliğinin ve sosyal koruma mekanizmalarına erişimde yaşanan engellerin, geçici koruma statüsünün sürdürülebilirliğini zorlaştırdığı vurgulandı.

Suriyelilerin Geri Dönüş Süreçlerinin Zorlukları

Toplantıda, Türkiye'deki geçici koruma statüsünün zorlukları ve etkileri ile özellikle Suriyelilerin gönüllü geri dönüş süreçleri ele alındı. Zorla geri dönüşlerden kaçınmanın önemi vurgulandı.

10

Diğer yandan, gönüllü geri dönüşlerin desteklenebilmesi için Türk devlet kurumları arasında daha güçlü bir koordinasyona ihtiyaç duyulduğu ifade edildi. Saha araştırmalarından elde edilen bulgular, ekonomik zorluklar ve yabancı düşmanlığının bazı Suriyelileri geri dönüşe yönelttiğini; ancak bu sürecin, bireylerin kararlarını gerçekten özgürce verebilmesini gölgeleyebileceği de vurgulandı.

Geri dönüş süreçleri konusunda üç temel sorun ifade edildi: Türk kurumları arasında koordinasyon eksikliği, Suriye'deki yetersiz geri dönüş koşulları ve tarafsız bir uluslararası izleme (monitoring) mekanizmasının bulunmaması. Bu bağlamda, Suriye'deki yaşam koşullarının iyileştirilmesi, idari koordinasyonun güçlendirilmesi ve geri dönüş süreçlerinde şeffaflığın artırılması gerektiği belirtildi.

AB Geçici Koruma Direktifi: Benzerlikler ve Sorunlar

AB'nin Geçici Koruma Direktifi, kökenleri, uygulama süreci ve karşılaşılan zorluklar açısından ele alındı. AB'deki sığınma ve göç alanındaki siyasi ve hukuki karmaşıklıklara dikkat çekildi. Geçici korumanın AB ülkelerindeki Ukraynalılar için 2022 yılında yürürlüğe girmesinden bu yana birçok kez uzatıldığı ifade edildi. Direktifin, uzun süreli ikamet haklarını kapsamaması ve koruma altındaki kişiler açısından yarattığı belirsizlik gibi sınırlamaları vurgulandı. Ayrıca, AB'nin Türkiye'nin geçici koruma modelini benimsemiş olmasına da değinilerek, bunun uluslararası koruma rejimleri üzerindeki olası olumsuz etkilerine dair endişeler dile getirildi.

11

SONUÇ

Toplantıda, Türkiye'deki Suriyelilere yönelik geçici koruma statüsünün yasal ve pratik sınırları, ayrımcılık riski, gönüllü geri dönüş ve sınır dışı uygulamaları çerçevesinde kapsamlı biçimde ele alındı. Geçici Koruma sonrası olası yol haritalarına dair dile getirilen Mavi Kart gibi alternatif statü önerilerinin muhtemel avantajlarına rağmen yeni eşitsizlik biçimlerine yol açabileceği, gönüllü geri dönüş süreçlerinin ise geçici korumanın temel ilkeleriyle çelişebileceği vurgulandı. Katılımcılar, bireysel değerlendirmelere dayanan, insan haklarına saygılı, şeffaf ve öngörülebilir bir şekilde süreci yönetmenin gerekliliğine dikkat çektiler.

Ayrıca geçici koruma statüsünün geleceğine ilişkin belirsizliklerin sürdüğü ve mevcut uygulamalarda hukuki sınırlamalara rağmen sınır dışı kararlarının verildiği ifade edildi. Suriyelilerin maruz kaldığı fiziksel ve sosyal risklerin yanı sıra kamu politikalarındaki koordinasyon eksiklikleri de toplantının önemli gündem başlıkları arasında yer aldı.

Bu bağlamda hem hak temelli hem de toplumsal uyumu gözeten sürdürülebilir bir uluslararası koruma politikasının, danışma mekanizmaları ve kapsayıcı yaklaşımlarla güçlendirilmesi gerektiği ortak bir çağrı olarak dile getirildi.

Öneriler

Toplantıda, Türkiye'deki Suriyeliler için geçici koruma statüsünün sona erdirilmesinin doğurabileceği hukuki, sosyal ve ekonomik etkilerin daha iyi anlaşılabilmesi için kapsamlı araştırmalara duyulan ihtiyaç vurgulandı.

12

Bu kapsamda, bir politika notu ya da rapor hazırlanması gerektiği vurgulanarak, aşağıdaki başlıklar öne çıkarıldı:

- 8 Aralık (2024) sonrasına odaklanarak, Suriyelilerin gönüllü geri dönüş eğilimlerinin belgelenmesi ve analiz edilmesi,
- İstisnai yollardan Türk vatandaşlığı edinen Suriyelilere ilişkin vatandaşlık iptali vakalarının incelenmesi,
- Türkiye ile AB arasındaki mülteci koruma sorumluluğu paylaşımı mekanizmalarının analiz edilmesi,
- Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimlerinde yaşanan değişikliklerin araştırılması,
- Türkiye'deki mültecilerin korunmasına ilişkin kurumlar, aktörler ve hak savunucularına yönelik somut politika önerilerini içeren bir taslak hazırlanması.

Ayrıca, geçici koruma statüsünden çıkış sürecinin daha şeffaf ve insan haklarına uygun şekilde yürütülmesi için aşağıdaki kurumsal ve idari adımlar önerildi:

- Gönüllü geri dönüş süreçlerinin güvenliğini ve şeffaflığını sağlamak üzere bir izleme ve denetim mekanizması kurulması,
- Geçici koruma statüsü olan kişilerin diğer yasal statülere geçiş koşulları ve süreçlerinin açık biçimde tanımlanması için İçişleri Bakanlığı nezdinde çabaların artırılması,
- Bazı büyükşehir belediyeleri tarafından kurulan Gönüllü Geri Dönüş Destek Merkezleri'nin işleyişinin izlenmesi,
- Geçici koruma sonrası döneme ilişkin strateji belgeleri ve politika notlarının hazırlanmasını üstlenecek çok paydaşlı bir Danışma Komisyonu'nun kurulması.

Bu öneriler, geçici koruma rejiminden çıkış sürecinin keyfi uygulamalara mahal vermeden, hak temelli ve öngörülebilir bir çerçevede ilerlemesine katkı sunmak üzere geliştirilmiştir.

II. BÖLÜM

**TÜRKİYE’DE VE AVRUPA’DA GEÇİCİ
KORUMA ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER**

14

TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA: VAATLER, AÇMAZLAR VE GELECEK İÇİN DERSLER

Neva Övünç Öztürk

Yazı Türkiye'nin, Geçici Koruma Yönetmeliği'ni (GKY), karşılaştığı zorlukları ve Türkiye deneyiminin küresel mülteci rejimi için etkilerini ele almaktadır. Sorumluluk paylaşımının ve kalıcı ve bağlayıcı çözümlere yönelmenin öneminin altını çizmektedir.

Kitlesel akın durumlarında uluslararası mülteci hukukunun pragmatik bir aracı olan sunulan geçici koruma, ani kitlesel göçlere pratik bir yanıt olma iddiasındadır. Devletlere krizler sırasında esneklik sunarken, acil bir çözüm vaat etmektedir. Ancak, Türkiye'nin deneyiminin de gösterdiği gibi, geçici korumanın etkinliği, bağlayıcı uluslararası araçların olmadığı bir durumda sağlam yasal bir çerçeveye ve uluslararası sorumluluk paylaşımına bağlıdır. Bu yazı, Türkiye'nin, Geçici Koruma Yönetmeliği'ni (GKY), karşılaştığı zorlukları ve Türkiye deneyiminin küresel mülteci rejimi için daha geniş kapsamlı etkilerini ele almayı amaçlamaktadır.

Geçici Korumayı Anlamak

Geçici koruma, gönüllü geri dönüş veya bireysel uluslararası koruma statülerine erişim yeniden uygulanabilir hale gelene kadar, büyük ölçekli zorunlu göçleri ele alan geçici ve pragmatik bir çözüm olarak teşvik edilmektedir. Bu yaklaşımın temelinde, devlet egemenliğini ve menfaatlerini, geri gönderme yasağı ve sığınma hakkı da dahil olmak üzere uluslararası yasal yükümlülüklerle dengeleme beklentisi yatmaktadır. Bununla birlikte, bu korumanın geçiciliğe ve esnekliğe dayanması, etkinlik ve adaletin sağlanması için yeterli güvencelerin ve küresel işbirliğinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

15

Türkiye'nin Geçici Koruma Rejimi

Türkiye, 2014 yılından bu yana, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun tek bir maddesine (madde 91) dayanılarak oluşturulan GKY kapsamında milyonlarca Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Kapsam olarak iddialı olsa da, GKY ekseninde sağlanan bu koruma rejimi hukuki anlamda kritik zafiyetler taşımaktadır:

Bireysel Uluslararası Koruma Statüsü Edinme Olanaklarının Eksikliği ve Uzayan Mültecilik Durumlarının Doğurduğu Riskler

GKY kapsamında (madde 16), sığınmacıların geçici koruma altındayken bireysel uluslararası koruma statülerine yönelik başvuruları işleme alınmamaktadır. GKY'de geçici koruma için bir üst süre sınırı da öngörülmemiş olduğundan, bu durum, ilgili kişilerin statüsüne ilişkin bir belirsizlik yaratmakta ve güvenceli statülere ya da yerel entegrasyon yollarına erişimi engellemektedir.

Dahası, bireysel uluslararası koruma statülerine erişimin olmaması, kalıcı bir çözüm olarak geriye sadece gönüllü geri dönüşü bırakmaktadır. Ancak gönüllü geri dönüşlerin Suriye'deki durum tam olarak istikrara kavuşmadan gerçekleşme ihtimalinin bulunması, bu geri dönüşlerin çok daha titiz bir şekilde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. GKY'de geçici koruma rejiminin sona erdirilmesi için açıkça tanımlanmış objektif kriterlerin bulunmaması ise, bu gerekliliği güçlendirmektedir.

16

İnsan Hakları ve Yasal Güvenceler

GKY, idareye aşırı geniş takdir yetkileri tanımakta ve bu durum aşağıda belirtilen bazı risklerin oluşmasına yol açmaktadır:

- Temel haklara yönelik kısıtlamaların genellikle kanun kalitesi konusunda tartışmalı bir şekilde; öngörülebilirlik, belirlilik, gereklilik ve ölçülülükten yoksun olması (örneğin, GKY madde 8, madde 35).
- Her ne kadar geri gönderme yasağı GKY’de yer alsa da, sınır dışı edilmeye karşı güvencelerin uluslararası koruma başvuru sahipleri ve statü sahiplerine göre sınırlı olması nedeniyle sığınmacıların hiçbir bağlantılarının olmadığı ülkelere gönderilebilme risklerinin bulunması.

Bu uygulamalar uluslararası standartlardan sapma riski taşımakta ve geçici mekanizmaların vaat ettiği korumayı zayıflatmaktadır.

Sorumluluk Paylaşımı: Kayıp Parça

Geçici korumanın başarısı, adil ve işlevsel bir sorumluluk paylaşımına bağlıdır. AB Türkiye’ye mali destek sağlarken, yeniden yerleştirme (resettlement) taahhütleri asgari düzeyde kalmaktadır. Bu dengesizlik, Türkiye üzerinde orantısız bir baskı oluşturmakta ve entegrasyon ve/veya hukuki güvence yerine sınırlamaya (containment) öncelik veren politika tedbirlerinin öne çıkmasına yol açmaktadır. Yeniden yerleştirmenin, yani sorumluluk paylaşımının fiziksel ayağının eksik kalması, Türkiye’nin sağladığı korumanın etkinliğini zayıflatmakta ve sahadaki zorlukları daha da artırmaktadır.

Türkiye ve AB Karşılaştırması

AB'nin Ukraynalı sığınmacılar için yürürlüğe koyduğu Geçici Koruma Direktifi ise daha farklı bir görünüm sergilemektedir:

- Direktif, üye devletler genelinde mülteci haklarına ilişkin asgari standartları içermekte ve 1951 Mülteci Sözleşmesi ile göreceli de olsa belirli bir tutarlılığı gözetmektedir.
- Sorumluluk paylaşımı araçları ve mekanizmaları AB'nin uluslararası yasal çerçevesine yerleştirilmiştir ve üye devletler arasında olası işbirliğine imkan sağlama potansiyelini taşımaktadır.

AB üyesi olmayan bir ülke olarak Türkiye'nin bu avantajlardan yoksun olması, sorumluluk paylaşımı çabalarını bağlayıcı yasal taahhütlerden ziyade ad hoc siyasi mutabakatlara tabi kılmaktadır. Örneğin, 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı mali yardım sağlamış ancak AB'nin göç yönetimini dışsallaştırmaya yönelik daha geniş politikasını yansıtacak şekilde, adil bir yeniden yerleştirme planının oluşturulması konusunda yetersiz kalmıştır.

Türkiye Deneyiminden Çıkarılacak Dersler

Türkiye'nin durumu, geçici korumanın uygulanmasına ilişkin olarak küresel mülteci rejimi için kritik dersler içermektedir:

- **Sorumluluk Paylaşımı Bir İhtiyaçtır ve Pazarlık Konusu Olmamalıdır**

Uluslararası mülteci hukuku ve insan hakları hukukuna uygun, özgürlük ve güvenlik dengesini gözetken etkili bir geçici koruma uygulaması, koruma sorumluluğunun adil ve etkin şekilde paylaşılması ile mümkün olabilir.

18

Mali yardım tek başına yeterli değildir; yeniden yerleştirme programları ve işbirliğine dayalı yönetim, Türkiye gibi ön saflarda yer alan devletlerin üzerindeki yükü azaltmak ve kitlesel akına dayalı göçü hak temelli olarak yönetebilmek için elzemdir.

- **Yasal Çerçeveler Kalıcı Çözümlere İmkan Vermelidir**

Geçici koruma gerçekten geçici olmalı ve yasal olarak güvenli gönüllü geri dönüş mekanizmaları veya bireysel koruma statülerine erişim yoluyla kalıcı çözümlere geçişi kolaylaştırmalıdır. Bu nedenle, yasal çerçeveler sürekli bağımlılığı önlemek için ikamet, vatandaşlık veya yeniden yerleştirme yollarını entegre etmelidir.

- **İnsan Hakları İdari Esneklik İçin Feda Edilemez**

Geniş takdir yetkileri, geçici korumanın öngörülebilirliğini ve adillliğini zayıflatmaktadır. İkamet ve seyahat özgürlüğü, kişi özgürlüğü ve güvenliği gibi temel hakları kısıtlayan politikalar anayasal ve uluslararası standartlarla uyumlu olmalıdır.

Geleceğe Bakarken

Türkiye'nin karşılaştığı zorluklar, yeterli ve bağlayıcı uluslararası güvenceler veya uluslararası işbirliği olmaksızın geçici korumaya bel bağlamanın risklerini göstermektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Akkad v. Türkiye davasında verdiği son karar, bu risklerin somut bir yansıması olarak görülebilir. Türkiye'nin deneyimi, en azından bağlayıcı bir sorumluluk paylaşımı olmaksızın geçici korumanın bir çözüm olarak teşvik edilmesinin, korumayı sadece kontrol altına almaya dönüştürme riski taşıdığını net bir şekilde hatırlatmaktadır.

19

Geçici korumanın bağlayıcı bir uluslararası yasal çerçeveden yoksun olduğu bir ortamda, uluslararası koruma sorumluluğunun paylaşılmaması, koruyan devlete ağır bir yük getirmekte ve bu da etkili, adil ve kalıcı bir çözüme erişimi baltalayabilmektedir. Geçici korumanın etkili olabilmesi için uluslararası toplumun koruma sorumluluğuna mali pazarlık yaklaşımından uzaklaşarak kalıcı ve bağlayıcı çözümlere yönelmesi gerekmektedir. Geçici korumanın esnek yapısı nedeniyle teşvik edilmesi, belirli güvencelerin yokluğunda, koruma için çözüm olmak yerine koruma zafiyetine yol açabilir.

Kaynaklar

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Geçici Koruma veya Kalma Düzenlemelerine İlişkin Kurallar, <https://www.unhcr.org/media/guidelines-temporary-protection-or-stay-arrangements>.

Geçici Koruma Yönermeliği, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20146883&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>
18 Mart 2016 Tarihli AB-Türkiye Deklarasyonu, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

AB Konseyi, 20 Temmuz 2001, Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof (Temporary Protection Directive of the EU), OJ L 212, 07.08.2001, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj>

Akkad Türkiye Kararı, Başvuru Numarası 1557/19 (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 21 Temmuz 2022), [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-217815%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-217815%22]})

20

YERLERİNDEN EDİLEN UKRAYNALILARIN AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÖNGÖRDÜĞÜ YASAL ÇERÇEVEDE KORUNMALARI: 'GEÇİCİ' KORUMA SÜRECİ VE SINIRLARI

Esin Küçük

Yazı AB'nin Ukraynalı mülteciler için geçici korumayı Mart 2026'ya kadar uzatma kararını var olan yasal çerçeveye uygunluğunu ve sonuçlarını değerlendirmektedir.

Mart 2022'de yerinden edilmiş Ukraynalıların korunması için Geçici Koruma Direktifi'nin devreye sokulması, AB Üye Devletlerinin ivedi ve kapsamlı bir biçimde koruma sağlama yönündeki iradesinin somut bir göstergesi olarak takdirle karşılandı. Nitekim, Üye Devletler bu Direktifi kullanarak hem yerinden edilmiş bu bireylerin acil ihtiyaçlarını tanımış, hem de Birlik genelinde temel hak ve hizmetlere erişimlerini sağlamış oldu. Bu gelişmede, Üye Devletlerin dayanışma iradesinin ötesinde pratik mülahazaların önemli bir rol oynadığının altını çizmek gerekir: Konsey Uygulama Kararı'nda da belirtildiği üzere (paragraf 16), Direktifin devreye sokulmasındaki temel amaçlardan biri, ev sahibi ülkelerin yüksek sayıda başvurudan ötürü iltica sistemlerinin maruz kalacağı yükün önüne geçilmesidir. Açık bir şekilde ifade edilmemiş olsa da, Direktifin aktive edilmesini cazip kılan bir diğer etken, geçici koruma mekanizmasının kullanılmasının karmaşık siyasi sorunların ertelemesine olanak sağlamış olmasıdır. Geçici koruma mekanizmasının kullanılması, bir ölçüde, çatışmanın yakında sona erebileceği ve geri dönüşün mümkün olabileceği temennisine dayanmaktadır.

Ne var ki kısa vadeli çözüm üzerine kurulu bu yaklaşım, Avrupa Konseyi'nin kendisinin de kabul ettiği üzere, iltica durumlarında ortalama koruma süresinin yaklaşık yirmi yıl olduğu gerçeğiyle örtüşmediği gibi, devam eden çatışmaların hakikatiyle de bağdaşmamaktadır. Bu gerçeklik bağlamında, yanıt bekleyen en mühim sorulardan biri, geçici koruma mekanizmasının hangi süreyle uygulanabileceği meselesidir.

21

Direktife göre, geçici koruma başlangıçta bir yıllık bir süre için verilebilir ve Madde 4(1)'de belirtildiği üzere, altı aylık aralıklarla bu süre en fazla bir yıla kadar otomatik olarak uzatılabilir. Kilit soru, bir yıla kadar varan otomatik uzatmaların ötesinde, daha fazla uzatmanın olanaklı olup olmadığıdır. Bu konuda Madde 4(2) özellikle şunu öngörmektedir:

Geçici korumayı gerektiren nedenlerin devam etmesi halinde, Konsey, bir Üye Devletin Konsey'e teklif sunma talebini de inceleyecek olan Komisyon'un önerisi üzerine, nitelikli çoğunlukla geçici korumanın bir yıla kadar uzatılmasına karar verebilir.

Bu hükmün yalın bir şekilde yorumlanması durumunda, Direktifin yalnızca bir yıllık ek uzatmaya izin verdiği ve geçici koruma için üç yıllık bir azami süre öngöründüğü anlaşılmaktadır. Bu yorum, geçici korumanın "azami süreye ulaşıldığında" sona ermesi gerektiğini açıkça belirten Direktifin 6(1)(a) maddesi tarafından da desteklenmektedir. Zira, bu madde tereddüde mahâl bırakmayacak biçimde geçici koruma için yasal olarak tanımlanmış bir süre olduğunu öngörmektedir. Ayrıca, kitlesel nüfus hareketlerine kısa vadeli bir çözüm olarak tasarlanan geçici korumanın içsel mantığı da bu yorumu desteklemektedir. Bu sistem, temel olarak ev sahibi devletlere sığınma sistemlerinin kapasitesini artırmaları için gerekli zamanı sağlamak ve aynı zamanda yerinden edilmiş bireylerin temel haklara erişimini temin etmek üzere tasarlanmıştır.

Geçici koruma altındaki bireyler, mülteci veya ikincil koruma statüsü içerisinde uluslararası koruma altında tanınan haklara nazaran daha sınırlı haklara sahiptirler. Örneğin, kayda değer bir farklılık, AB Uzun Dönem İkamet Direktifi'nin, uluslararası koruma statüsüne sahip bireyleri kapsarken, geçici koruma altındaki kişileri açık bir şekilde uygulama alanının dışında bırakmasıdır (Madde 3(2)(b)). Bu sınırlı hakları kabul edilebilir kılan temel gerekçe, geçici koruma mekanizmasının özünde kısa süreli bir statü olmasıdır. Bu nedenle, bu mekanizmanın sürekli surette uzatılması, söz konusu yapının geçicilik vasfına, ve dolayısıyla, Direktif'in ruhuna açık ve doğrudan aykırılık teşkil etmektedir.

22

Geçici Korumanın Uzatılması ve Yarattığı Sorunlar

Ne var ki, AB'nin geçici korumayı uzatma yönünde attığı son adım tam olarak bu istikamettir. Komisyon'dan gelen teklif (COM(2024)0253) üzerine hareket eden Konsey, kısa bir süre önce geçici korumanın süresini, genel olarak kabul edilen üç senenin ötesinde, 2026 yılına kadar uzatmıştır. Geçici korumanın süresini düzenleyen Madde 4(2)'nin ancak zorlama bir yorumu, böylesi bir uzatmayı mümkün kılmaktadır. Bu ise Konseye, arzu ettiği takdirde, geçici korumayı süresiz bir şekilde uzatma yetkisi vermektedir.

Bu noktada önem arz eden soru, Konseyin, en iyi durumda zaman sınırlarının esnetilmiş bir yorumu, en kötü durumda da hukukun ihlali olarak değerlendirilebilecek bu yolu neden izlediğidir? AB Komisyonu'nun geçici korumayı uzatma önerisinde sunduğu gerekçe, Direktifin ilk etapta aktivasyonu için kullanılan gerekçe ile örtüşmektedir: Üye Devletlerin sığınma sistemlerinde başvuru sayısının ani artışı nedeniyle baskı altında kalmasının önüne geçmek.

Komisyonun geçici korumayı uzatma teklifi, Haziran 2024 itibariyle, geçici koruma için kayıtlı 4.19 milyon kişiye karşılık sadece 53.000 uluslararası koruma başvurusu yapıldığını da göstermektedir. Komisyona göre, uluslararası koruma başvurularının nispeten düşük olması, Geçici Koruma Direktifi'nin Üye Devletlerin sığınma sistemleri üzerinde oluşabilecek baskının etkin bir şekilde önlendiğinin bir kanıtıdır.

23

Direktifin aktivasyonunun üçüncü yılına yaklaşılrken, Üye Devlet sığınma sistemlerinin neden hâlâ aşırı yüke maruz kalma riski taşıdığı ve iltica sisteminin kapasite yoksunluğunun neden devam ettiği haklı bir şekilde sorgulanabilir. Bu durumun özünde döngüsel bir mantık yatmaktadır: Geçici koruma altındaki Ukraynalılar, bu statü ve sağladığı haklardan feragat etmedikleri müddetçe iltica başvurusunda bulunamamaktadırlar. Bu noktada, iltica prosedürüne erişimin engellenmesinin Direktif tarafından zorunlu kılınmadığını, sadece buna izin verildiğini belirtmek önemlidir. Madde 19(1) “Üye Devletler, başvurular değerlendirilmekteyken geçici korumanın, sığınmacı statüsü ile eşzamanlı olarak kullanılmayabileceğini öngörebilir” ifadesini içermektedir. Üye Devletler, Direktifi geçici koruma altındaki bireylerin iltica başvurusu yapmalarını engelleyecek şekilde uygulamayı tercih ederek, geçici korumanın sona ermesi durumunda iltica sistemleri üzerinde oluşabilecek baskı riskini devam ettirmekte, ve bu suretle, geçici korumanın uygulanmasına zemin teşkil eden nedeni mütamadiyen geçerli kılmaktadır.

Ukrayna vatandaşlarının korunmasına yönelik uygulamalara kadar, Geçici Koruma Direktifi, 2001 yılında kabul edilmesinden bu yana 20 yılı aşkın bir süre boyunca hiç yürürlüğe girmemiş olmasından dolayı eleştirilmiş ve etkinliği ciddi bir tartışma konusu haline gelmişti.

Hatta, Komisyon, 2020 yılında Direktifinin yerini alacak şekilde, Yeni Göç ve İltica Paktı kapsamında öngörülen ve başlangıçta Kriz ve Mücbir Sebep Yönetmeliği’nin bir parçası olarak tasarlanan bir “ivedi koruma” planı önermişti. Bu öneri kabul edilmiş olsaydı, önemli ve olumlu bir adım teşkil edecekti. Zira, bu ivedi korumaya ilişkin çerçeve, standart sığınma prosedürlerinin akabinde devam edeceği bir yıllık katı bir zaman sınırı getirecek ve geçici koruma altındaki kişilere, ikincil koruma statüsüne sahip bireylere tanınan hakların aynısını sağlayacaktı. Maalesef, uygulamada rafa kaldırılan Geçici Koruma Direktifi değil, ivedi koruma planı olmuştur. Ukrayna kriziyle birlikte, Geçici Koruma Direktifi sadece varlığını sürdürmekle kalmamış, aynı zamanda AB’nin sığınma yönetimi stratejisinin merkezi bir unsuru olarak yerini sağlamlaştırmıştır.

24

Kısa vadede siyasi menfaatlere hizmet etse de, uzun süreli olarak geçici korumaya dayanılması, geçici ve ivedi bir acil durum müdahalesi olarak tasarlanan bir mekanizmayı kalıcı bir yapıya dönüştürerek uluslararası korumanın yerleşik yapısını zedelemektedir. Dikkate değer bir şekilde, Avrupa Komisyonu'nun kendisi de Geçici Koruma Direktifi teklifine eşlik eden Gerekçe'de (paragraf 2.3.) bu riskin altını çizerek şunları belirtmiştir: “Bazen geçici koruma, bazı Üye Devletlerde Cenevre Sözleşmesi'nden kaynaklanan yükümlülüklerden sıyrılmak ve hatta bu yükümlülüklerin önüne geçmek için kullanılabilecek bir araç olarak uygulandığını düşünenler tarafından eleştirilmektedir. Gerçekten de durumun kontrolden çıkması gibi gerçek bir risk söz konusudur. AB'nin sorumluluğu hayati önem taşımaktadır ve yasal araçları vasıtasıyla, amacının bu olmadığına dair niyetini ortaya koymalıdır”. Bugün bu risk her zamankinden daha somut görünmekte ve sadece yerlerinden edilen Ukraynalıları etkilemekle kalmayıp, geçici korumaların giderek yerleşik uluslararası koruma çerçevelerinin yerini aldığı daha geniş bir küresel eğilimi de güçlendirmektedir.

Bitirirken

AB'nin geçici koruma uygulaması sıklıkla bir politik başarı örneği olarak takdir edilmektedir. Ancak, bu mekanizmanın başarısının asıl göstergesi yalnızca iltica sisteminin aşırı yük altına girmesinin önlenmesine değil, aynı zamanda geçici korumanın ‘nasıl’ ve ‘ne zaman’ sona erdiğine de bağlı olacaktır. AB'nin, geçici korumanın kalıcı bir yapıya dönüşmesine izin vermek yerine, bu acil durum önleminin sorumlu bir şekilde aşamalı olarak sona erdirilmesini sağlaması önem arz etmektedir. Geçici korumadan uluslararası korumaya hızla bir geçiş, geçici korumanın başından beri öngörüldüğü gibi, Cenevre Sözleşmesi'nden doğan yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla bir araç olarak kullanılmasının ve Avrupa Komisyonu tarafından ‘kontrol dışı bir durum’ olarak tanımlanan gelişmelerin önüne geçilmesinin başlıca yolu gibi görünmektedir.

25

FRANSA'NIN AB GEÇİCİ KORUMA MEKANİZMASINI KATI BİR ŞEKİLDE YORUMLAMASI: HUKUKİ SORUNLAR VE İNSANİ SONUÇLAR

Lina Megahead

Yazıda, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline karşı devreye sokulan AB'nin geçici koruma mekanizmasının Fransa tarafından katı bir şekilde yorumlanması ele alınmakta ve bu mekanizmanın yarattığı hukuki ve insani sorunlar vurgulanmaktadır.

AB, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında, Mart 2022'de, Geçici Koruma Mekanizmasını (TPM) devreye soktu. Bu mekanizmayı devreye sokma kararı, yerinden edilmiş milyonlarca kişinin iş, sağlık ve barınma imkânlarına derhal erişimini olanaklı kıldı. Dolayısıyla Ukrayna'da yerinden edilmiş olanların kitlesel göçü, sözkonusu mekanizmanın etkinleştirilmesini tetikleyen önemli bir işlev gördü. Bununla birlikte, yerinden edilmiş kişilerin kitlesel akınları durumunda uygulanacak kriterlerin esnekliği ve geçmişte etkinleştirilmesi için gereken nitelikli çoğunluğun sağlanamaması, jeopolitik mülahazaların uygulamada önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bunun açık bir örneği, 2015 yılında yaşanan Suriyeli mülteci krizinde, yerinden edilmiş kişilerin sayısındaki büyük artışa rağmen, ilgili mekanizmanın aktif hale getirilmesi için gerekli çoğunluğun sağlanamamasıydı. Birçok kişiye can simidi olma noktasındaki başarısına rağmen, Fransa'nın mekanizmayı katı bir şekilde yorumlaması, mekanizmanın uygulanması ve AB tarafından belirlenen insani ve geçiş dönemi hedefleriyle uyumu konusunda soru işaretleri yaratmıştır.

26

Yararlanacak Kişilerin Belirlenmesine Dair Sorunlar: Tartışmalı Bir Yasal Çerçeve

AB Konseyi'nin uygulama kararı üç temel yararlanacak kişi kategorisi belirlerken, iki önemli grubu dışarıda tutmuştur: (i) işgal sırasında Ukrayna'da bulunduklarını kanıtlayamayan Ukraynalılar ve (ii) Ukrayna'da geçici olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşları. Bu dışarıda tutulan kategoriler, sığınmacılar, öğrenciler veya geçici ikamet edenler gibi grupları kapsıyordu. Fiziksel olarak 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'da bulunmayan Ukraynalılar veya Ukrayna'da ikamet eden yabancı uyruklular için uygunluk üye devletlerin takdirine bırakılmıştır. Bu durum, yasal veya göçmen statüsüne bakılmaksızın ihtiyaç sahiplerine öncelik vermesi gereken mekanizmanın insani amacına hanel getirmektedir.

Kusurlu Bir Avrupa Çerçevesinin Sonuçları: Fransız Yaklaşımı

Uygulama kararının 2. Maddesi, yararlanacak kişileri savaş sırasında Ukrayna'da bulunan Ukraynalılar olarak tanımlamaktadır. Direktifin başındaki gerekçe niteliğindeki 14 sayılı paragrafında, üye devletleri mesleki veya kişisel nedenlerle geçici olarak yurtdışında bulunanlara koruma sağlamak için teşvik etse de bu ancak tavsiye düzeyinde kalmıştır. Sonuç olarak, işgal sırasında Ukrayna dışında bulunan Ukraynalıların durumu üye devletin takdirine bırakılmıştır. Fransa, AB uygunluk kriterlerine sıkı sıkıya bağlı kalarak, korumayı saldırı sırasında Ukrayna'da bulunan Ukraynalılarla sınırlandırdı. Bu kısıtlayıcı politika, geçici oturma iznine sahip Ukrayna vatandaşlarını eğitim almak ya da çalışmak için Ukrayna'da bulunan üçüncü ülke vatandaşları öğrenciler gibi diğer kategorileri kapsam dışında bıraktı.

27

Fransa'nın yaklaşımı TPM'nin dar bir yorumunu yansıtmaktadır. Fransa'nın 10 Mart 2022 tarihli bakanlık talimatı ikamet süreleri dolan Ukrayna vatandaşlarını açıkça kapsam dışında bırakmış ve katı bir şekilde Ukrayna'da bulunma kriterine odaklanmıştır. Bu dışlama, Ukraynalı gruplar arasında bir bölünme yaratmış; bazılarına otomatik koruma sağlanırken, aynı derecede savunmasız durumdaki diğerleri başvuru olanağından yoksun bırakılmıştır.

Hem AB kararı, hem de Fransa'nın TPM uygulaması, güvenli bir şekilde geri dönememekten ziyade, saldırı sırasında Ukrayna'da fiziksel olarak bulunmayı esas almıştır. Bu durum, geri dönüşte risklere öncelik veren uluslararası koruma normları ile çelişmektedir. İşgal sırasında Ukrayna dışında bulunan veya [bulundukları ülkelerdeki oturma] izin süresi dolmuş olan Ukraynalılar kendilerini yasal belirsizlik içinde bulmuştur.

Bir Örnek Olay İncelemesi: Belirsizlik ve Pratikte Dışlama

Hukuki sonuçlara örnek olarak, ikamet yenileme talebi reddedilen Ukrayna vatandaşı bir kadının durumunu ele alalım. Valilik, işgalin ardından kadının ikinci defa ikamet yenileme talebini, “özellikle Ukrayna'ya dönmek zorunda olmadığı” gerekçesiyle reddetmiştir. Bordeaux İdari İstinaf Mahkemesi,⁷ Haziran 2022 tarihinde, Valiliğin kararına karşı başvuran kadının lehinde karar vermiştir. Mahkeme, Fransa'daki özel ve aile hayatından dolayı başvurucunun talebini kabul ederken, valiliğin gerekçesi TPM'nin hatalı bir şekilde uygulandığını ortaya koymuştur. Mahkeme, kadının Ukrayna'ya güvenli bir şekilde dönemeyeceğinin göz ardı edildiğini belirtirken, ayrıca hem AB'nin net olmayan prensiplerinin hem de Fransa'nın kısıtlayıcı yorumundaki eksikliklerin altını çizmiştir.

28

Daha Net Bağlayıcılığı olan AB Kılavuz İlkelerine Duyulan İhtiyaç

2001 tarihli Geçici Koruma Direktifi, yararlanıcı kategorilerinin kesin bir tanımını yapmamakta ve her kriz sırasında belirlenmesini Konsey'e bırakmaktadır. Bu esneklik, çeşitli durumlara yanıt verilmesine olanak tanırken, uygulamada tutarsızlıklara ve boşluklara yol açmıştır. Uygulanabilir bir AB çerçevesinin olmaması, üye devletlerin takdir yetkisiyle birleşince, AB genelinde eşit olmayan bir koruma pratiğine yol açmıştır.

Fransa'nın AB kriterlerine sıkı sıkıya bağlı kalması, esneklik ve tekdüzelik arasındaki gerilimi vurgulamaktadır:

1. Esneklik, AB'nin değişen krizlere uyum sağlamasına olanak tanırken, üye devletlerin farklı yorumlarındaki tutarsızlıkları teşvik etmektedir.
2. Aynılık (uniformity) tutarlılık sağlar, ancak etkilenen belirli grupların dışlanması gibi belirli hassasiyetleri gözden kaçırma riski taşımaktadır.

Bu zorluklara ilişkin olarak gelecekteki reformlar şunlara odaklanmalıdır:

1. [Yararlanacak kişilerin] Seçim[ine İlişkin] Kriterlerinin Netleştirilmesi: Konsey kararları, keyfi istisnaları önlemek için uygun kategorilerin daha net ve bağlayıcı tanımlarını sağlamalıdır.
2. İnsani Çerçevenin Genişletilmesi: TPM'nin geçiş dönemi ve insani amaçlarıyla uyumlu daha geniş kriterler, üye devlet yorumlarındaki farklılıkları en aza indirebilir.

29

Sonuç

Ukrayna için TPM'nin etkinleştirilmesi, krizlere hızla yanıt verme potansiyelini ortaya koymuştur. Ancak TPM'nin uygulanması, adil ve etkili korumanın sağlanmasında önemli eksiklikler olduğunu ortaya koymuştur. Bu eksikliklerin giderilmesi, AB'nin gelecekteki insani krizlerde kolektif eylem kapasitesini güçlendirmek için hayati önem taşımaktadır.

30

HOLLANDA'DA GEÇİCİ KORUMANIN UKRAYNALILARA UYGULANMASI: GÖZLEMLER VE ÇIKARILACAK DERSLER

Orçun Ulusoy

Yazıda, AB'nin Ukraynalılar için uyguladığı Geçici Koruma Mekanizmasının Hollanda'daki uygulanışı analiz edilerek, bunun beraberinde getirdiği hukuki ve insani zorluklar ele alınıyor. Son bölümde ise Hollanda'daki durum Türkiye'deki geçici koruma düzenlemesiyle karşılaştırmalı olarak inceleniyor.

Arka plan ve zorluklar

Hollanda, Ocak 2025 itibarıyla yaklaşık 140.000 Ukraynalı mülteciye ev sahipliği yaparak, bu alanda AB'nde önde gelen ülkelerden biri konumuna gelmiştir. Polonya veya Türkiye gibi ülkelerle kıyaslandığında sayı çok daha düşük olsa da söz konusu mülteci nüfusu Hollanda'daki barınma, sağlık ve eğitim alanlarındaki önemli yapısal zayıflıkları gözler önüne sermiştir. Zaten çok katmanlı sorunlar nedeniyle sıkıntı içinde olan bu sektörler, yerinden edilmiş Ukraynalıların ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmış ve kitlesel göçe hazırlıktaki eksiklikleri açıkça ortaya çıkarmıştır.

Hâlihazırda bir konut kriziyle mücadele eden Hollanda hükümeti geçici barınma merkezlerinin sayısını artırmış, ayrıca yerel yönetimler ve belediyeleri, ülke tarihinde daha önce benzeri az görülen ölçekteki talebi karşılamakla görevlendirmiştir. Bu adımlar, merkezi ve yerel yönetimlerin uyumlu ve koordineli şekilde çalıştığı bir yönetim modelinin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, AB ile yasal çerçeveleri yeniden gözden geçirmek amacıyla gerçekleştirilen iş birliği, kriz dönemlerinde esnek politikalar geliştirmenin önemini gözler önüne sermiştir. Ancak bu deneyim, gelecekteki yerinden edilme krizlerine karşı dayanıklılığı artırmak için iyileştirilmesi gereken alanları da ortaya çıkarmıştır.

3 1

Hollanda'da Geçici Koruma Mekanizması

Hollanda'da, bireyler için geçici koruma, kitlesel yerinden edilme durumlarında devreye giren AB Geçici Koruma Direktifi (2001/55/EC) kapsamında uygulanmaktadır. Her ne kadar bu direktif nadiren uygulansa da AB'nin ortak iltica sisteminin (Common European Asylum System, CEAS) tamamlayıcı bir parçası konumundadır. CEAS; Dublin Yönetmeliği gibi, iltica başvurularının hangi devlet tarafından işleme alınacağını belirleyen AB hukuki mekanizmalarını da içerir.

Geçici koruma altındaki mülteciler, Hollanda Yabancılar Yasası 2000 (Vreemdelingenwet 2000) ve ilgili ulusal politikalar çerçevesinde oturma izni, sağlık hizmetleri, eğitim ve istihdam gibi haklara sahiptir. Ayrıca, Dil Entegrasyonu Yasası (Wet Inburgering) başta olmak üzere Hollanda entegrasyon mevzuatı uyarınca dil eğitimi, konut desteği ve iş programları gibi kapsamlı entegrasyon tedbirlerinden yararlanırlar.

Politik Çerçeve ve Kayıt Süreci

Acil durum mevzuatı uyarınca Hollanda'da sığınmacıların ve geçici koruma altındaki bireylerin barınma sorumluluğu ülke genelindeki 342 belediyeye verilmiştir. Kayıt süreci, yerel belediye ofislerinde başlayarak mültecilerin kişisel bilgilerinin Kişisel Kayıtlar Veri Tabanı'na (BRP) eklenmesiyle başlar. Statünün resmîleştirilmesi için ise Göç ve Vatandaşlık Dairesi'ne (IND) ait M35H başvuru formu doldurulmalıdır. Bu süreç sonunda mülteciler, geçici oturma statüsü alarak istihdam dahil temel hizmetlere erişim hakkı kazanır.

32

Konut: Krize Yanıt Arayışları

Konut meselesi, mültecilerin acil ihtiyaçlarıyla Hollanda'daki mevcut toplumsal sorunların kesişim noktasında bulunmaktadır. Ülke halihazırda 140.000 Ukraynalı mülteci ile birlikte 60.000 iltica başvurusunda bulunmuş kişiye ev sahipliği yapmaktadır. Oysa mevcut merkezlerde yalnızca 30.000 kalıcı konut bulunmaktadır. Bu açığı kapatmak için hükümet acil durum ilan etmiş, prefabrik yapılar ve eski okul, ofis gibi binaların dönüştürülmesi yoluyla 20.000 geçici konut birimi oluşturmuştur.

Bu önlemlere rağmen, önceliğin geçici barınma çözümlerine verilmesi, uzun vadeli politikaların geliştirilmesini geri plana itmiştir. Bu alanda aktif olan paydaşlar, acil ihtiyaçlar ile gelecekteki talepleri dengeleyen ölçeklenebilir ve sürdürülebilir konut politikalarının önemine dikkat çekmektedir.

Eğitim: Entegrasyonun Anahtarı

Ukraynalı mültecilerin çocukları, kaldıkları yerlere yakın okullarda eğitim hakkına sahiptir. Kayıt sürecinde gönüllüler ve yerel makamlar aktif rol oynamaktadır. İki aşamalı bir entegrasyon modeli uygulanmakta; çocuklar önce ana dili Hollandaca olmayan öğrencilere yönelik özel okullara yerleştirilmekte, ardından düzenli eğitim programlarına geçiş yapmaktadır. Okul çağındaki çocukların büyük çoğunluğu Hollanda okullarında öğrenim görürken, bazıları çevrimiçi olarak Ukrayna müfredatını da sürdürmektedir. Yetişkinler genel olarak Hollandaca öğrenmeye istekli olsa da, küresel geçerliliği ve olası geri dönüş planları sebebiyle çoğu, İngilizceye öncelik vermektedir.

33

Sağlık Hizmetleri: Kapsamlı Ancak Dağılımda Eşitsizlikler Var

Ukraynalı mülteciler, sigorta durumlarından bağımsız olarak sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir. Temmuz 2022’de yürürlüğe giren Ukrayna’dan Gelen Yerinden Edilmiş Kişilere Yönelik Tıbbi Bakım Düzenlemesi (RMO), pratisyen, uzman hekim ve hastane hizmetlerinden ücretsiz yararlanılmasını mümkün kılmaktadır.

Buna karşın, özellikle ruh sağlığı sorunlarının sıklıkla öne çıkmasına rağmen, bu alanda sağlık hizmetleri kullanım oranı, sistemin işleyişine dair bilgi eksikliği ve dil engeli gibi faktörler yüzünden sınırlı kalmaktadır.

İstihdam: İlerlemeler ve Engeller

Geçici Koruma Direktifi kapsamında, Ukraynalı mültecilerin Hollanda’da çalışabilmesi için ek bir çalışma iznine ihtiyaç bulunmamaktadır. İşverenlerin, mülteci istihdamını sadece Çalışan Sigortaları Kurumu’na (UWV) bildirmesi yeterlidir. Bu basitleştirilmiş süreç; stajlar ve gönüllü işler de dahil olmak üzere tüm istihdam biçimlerine ilişkin bürokratik engelleri asgari düzeye indirmeye olanak tanımaktadır.

Çalışma çağındaki Ukraynalı mültecilerin yaklaşık %50’si istihdam edilmekte olup bu oran, Hollanda’daki diğer mülteci gruplarına kıyasla daha yüksektir. Birçoğu otelcilik, lojistik veya sağlık gibi işgücü açığı bulunan sektörlerde iş bulabilmektedir. Öte yandan çoğu, sahip oldukları vasıfların altında kalabilecek işlerde, genellikle asgari ücret düzeyinde ve geçici ya da yarı zamanlı pozisyonlarda çalışmak durumundadır.

34

Dil bariyerleri ve Ukrayna'da edindikleri mesleki yeterliklerin tanınmaması, mültecileri daha düşük vasıflı işlere yönlendirerek ekonomik kırılğanlıklarını artırmaktadır. Ayrıca, işçi haklarına ilişkin yeterli farkındalığının olmayışı ve güvencesiz çalışma koşulları, suistimal riskini de beraberinde getirmektedir.

Karşılaştırmalı Değerlendirme ve Sonuç

Hollanda'nın Ukraynalı mülteci akışını yönetmeye ilişkin yaklaşımı, çeşitli dersler çıkarmaya olanak sağlamaktadır. Belediyelere sorumluluk vererek yerellere uygun olarak özelleştirilmiş çözümleri teşvik eden Hollanda, aynı zamanda ulusal denetim ve AB ile iş birliği sayesinde bu konuda tutarlılığı koruyabilmektedir. Buna rağmen, konut ve uzun vadeli entegrasyon gibi alanlarda devam eden sıkıntılar, değişken ölçekli çözümler ve proaktif yönetim ihtiyacını açıkça ortaya koymaktadır. Bu tecrübe, acil insani yardım ile sürdürülebilir entegrasyon stratejilerini uyumlu hâle getirmenin önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Çok daha yüksek sayıda mülteciyi, daha büyük yapısal baskılar altında kabul etmiş Türkiye ile karşılaştırıldığında, Hollanda'nın yaklaşımı, değişken ölçekli ve iş birliğini öne çıkaran yöntemlerin avantajlarını göstermektedir. Türkiye'deki geçici koruma sistemi büyük ölçüde Suriye kaynaklı mülteci krizine yönelik tasarlanmış olup, büyük sayıdaki zorunlu göç akınını yönetmeye odaklıdır. Dolayısıyla uzun vadeli entegrasyon perspektifi zayıftır. Buna karşın Hollanda, geçici korumayı mevcut iltica çerçevesine entegre etmekte ve AB içindeki yeniden yerleştirme programları[1] gibi girişimlerle desteklemektedir. Bu model, mülteci krizlerine kolektif ve koordineli yanıtlar vermenin önemini vurgulamaktadır.

35

Daha küçük bir mülteci nüfusunu barındırması, Hollanda'ya kaynak yoğun ve hedefe yönelik destek sunma avantajını sağlamakta, göç yönetimini nispeten kolaylaştırmaktadır. Bunun aksine, Türkiye'deki devasa mülteci kitlesi altyapıyı zorlamakta ve devlet bu konuda büyük ölçüde kayıt dışı ekonomi ile topluluk ağlarına bel bağlamaktadır. Her iki ülke arasındaki sosyopolitik farklılıklar da dikkat çekici boyuttadır. Hollanda toplumsal entegrasyonu güçlendirmekte zorlanırken, Türkiye uluslararası destek mekanizmalarının yetersizliğinden dolayı kitlesel yerinden edilmeleri yönetmenin çok katmanlı sonuçlarıyla uğraşmaktadır.

Hollanda'nın sağlık hizmetlerine erişim ve istihdam olanakları alanlarında nispeten başarılı görünen yaklaşımı, geçici barınma modeli ve düşük ücretli işlere dayanması sebebiyle uzun vadede ne ölçüde sürdürülebilir olduğu sorusunu da gündeme getirmektedir. Öte yandan Türkiye'nin kriz odaklı modeli, geniş çaplı mülteci akışını yönetmenin zorluklarını açıkça göstermekte; daha sürdürülebilir politikalar ve uluslararası iş birliği ihtiyacını öne çıkarmaktadır.

Her iki ülkede de süregiden, kendi bağlamlarına özgü zorluklara çözüm üretme çabaları, adil bir mülteci politikası ihtiyacına işaret etmektedir. Bu durum gelecekteki yerinden edilme krizlerine daha dayanıklı sistemler inşa edebilmek için sınır ötesi iş birliği, yenilikçi uygulamalar ve uzun vadeli planlama konularına daha fazla odaklanmak gerektiğinin altını bir kez daha çizmektedir.

[1] AB Yeniden Yerleştirme Programı, sığınmacılar AB üyesi ülkeleri arasında daha adil bir şekilde dağıtmayı amaçlayan bir mekanizmadır. Program, İtalya ve Yunanistan gibi orantısız derecede yüksek sayıda mülteci alan ülkelerin yükünü hafifletmeyi hedefler ve uygun sığınmacıların başvurularının işleme alınacağı diğer AB ülkelerine transfer edilmesini sağlar.

36

İSVİÇRE’DE GEÇİCİ KORUMA: S STATÜSÜ VE GEÇİCİ SİSTEMDEN ÇIKIŞA İLİŞİN OLASILIKLAR

Cesla Amarelle

Yazı, İsviçre’de S statüsü olarak bilinen ve savaş veya şiddet nedeniyle kitlesel akın durumlarında bireylere acil koruma sağlayan geçici koruma mekanizmasını ele almaktadır. Uygunluk kriterleri, usule ilişkin konular ve yasal netlik ve entegrasyon tedbirlerine duyulan ihtiyaç da dâhil olmak üzere, bu statünün uygulanmasındaki zorluklara ve gerilimlere dikkat çekmektedir.

Uluslararası koruma mimarisinde geçici koruma, sınırlı bir süre için acil koruma sağlayan istisnai bir mekanizmadır. İsviçre AB üyesi olmamasına ve Avrupa Geçici Koruma Yönergesi’ni (AGKY) uygulamamasına rağmen, S statüsü aracılığıyla AGKY’ye çok benzer bir geçici koruma mekanizması sağlayan İltica Yasası’na (LASi) sahiptir. Bu yasada, Avrupa düzeyindeki geçici korumada olduğu gibi, etkinleştirilmeden önce iki koşulun karşılanması gerekmektedir. İlk olarak, “yakın bir kitlesel insan akını” ve “ciddi bir genel tehlike” durumu olmalıdır (İsviçre İltica Kanunu’nun 4. maddesi). Bu kavramlar net olarak tanımlanmadığından, uygulanmaları her şeyden önce devletlerin belirli bir zamanda sığınmacıları kabul etme kapasitelerine bağlıdır. İsviçre İltica Yasası’nın 66. maddesi, “kitlesel akın” veya “genel ciddi tehlike” olup olmadığına karar verecek olanın hükümet olduğunu belirtmektedir. Buna göre, S koruma statüsünün birincil işlevi iltica sisteminin aşırı bir şekilde yük altına girmesini önlemektir. İkinci olarak, kitlesel akının altında yatan nedenler savaş, silahlı çatışma veya diğer şiddet durumları olmalıdır.

37

Baskı Altında Uygulama

AB’de olduğu gibi, S statüsü 11 Mart 2022 tarihinde İsviçre Federal Hükümeti tarafından uygulamaya konulmuştur. Eylül 2024’te Federal Hükümet, Ukrayna’da istikrarın sağlanamamasından dolayı bu statüyü 4 Mart 2026’ya kadar uzatmaya karar verdi. Bununla birlikte, Aralık 2024’te, Federal Meclisin iki kanadının, S koruma statüsünün verilmesinde bölgesel bir farklılaşmaya gidilmesi ve bölgesel olarak kaldırılması çağrısında bulunan bir önergeyi (24.3378) kısmen kabul ettiğini belirtmek gerekir. Yani sadece Rusya tarafından işgal edilen veya çatışmaların yaşandığı bölgelerden gelen kişiler İsviçre’de korumadan yararlanabilecektir. Diğer tüm bölgelerden gelen kişiler için S statüsü kaldırılmaktadır. Bu yeni kuralın uygulanması, S statüsü için yapılacak yeni başvurularla sınırlı olacaktır. Sonuç olarak, tüm yeni başvuru sahipleri bireyselleştirilmiş iltica prosedürlerine tabi olacak ve önceki basitleştirilmiş prosedür kaldırılacaktır.

Uygulamaya konulmasından bu yana, geçici koruma pratiğinde bir dizi gerilim ortaya çıkmıştır. Başlangıçta, esasen basit olan uygunluk kriterlerinin uygulanmasına ilişkin zorluklar yaşanmıştır.. Özellikle, savaştan daha önce Ukrayna’da yaşayan üçüncü ülke vatandaşlarının, çeşitli Federal İdare Mahkemesi kararlarında belirtildiği gibi, İsviçre’de S statüsü başvurularının reddedilmesi üzerine menşe ülkelerine dönmek zorunda kalabilecekleri koşullarla ilgili bazı sorunlar, her bir vakanın derinlemesine değerlendirilmesini gerektirmiştir. (özellikle bkz. 10 Ağustos 2022 tarihli D-2722/2022 ve 10 Ağustos 2022 tarihli D-3189/2022 numaralı İsviçre Federal İdare Mahkemesi kararları).

38

Diğer bir gerilim kaynağı, S statüsü prosedürü ile iltica prosedürü arasındaki bağlantı, özellikle de S statüsü prosedürünün iltica prosedürüne göre önceliği (İsviçre İltica Kanunu'nun 69. ve 70. maddeleri) ile ilgilidir ve bu da bir bekleme süresi gerektirmektedir. S statüsünün onaylanmasının ardından iltica başvuruları için beş yıllık bir işlem süresi mümkün olup, bu da zulüm iddialarına ilişkin kanıtların kaybedilmesi ve iltica sürecinin yeniden başlatılması halinde S statüsünün kaybedilmesi riskini artırmaktadır.

Son olarak, bir başka gerilim kaynağı da S statüsünün sağladığı hakların yapısıyla ilgilidir. Bu haklar oldukça melezdir ve bazı açılardan diğer iltica hukuku statüleriyle [ve] özellikle de geçici kabul (F statüsü) kapsamında sağlanan haklarla uyumlu olmayan ad hoc bir tercihlili rejim oluşturmaktadır (bkz. Groupe d'évaluation du statut S, Rapport sur son nouveau mandat, Haziran 2024, s. 26 ; Alberto Achermann, Die vorläufige Aufnahme und der S-Status Überlegungen zu einer Neukonzeption, Ekim 2023, s. 12 vd).

Olasılıklar

Gelecekte, S koruma statüsünün daha adil bir şekilde uygulanabilmesi için bir dizi sorunun üstesinden gelinmesi gerekmektedir. İlk olarak, S statüsünün yasal plandaki netliği ve öngörülebilirliği güçlendirilmelidir. İltica prosedürü ile arasındaki bağlantılar kolaylaştırılmalı, usule ilişkin hususlar kanunlaştırılmalı ve bu statünün içerdiği haklar konsolide edilmelidir. Genel olarak, bu statü daha yüksek düzeyde normatif yoğunluk ve daha kapsamlı bağlayıcı standartlar gerektirmektedir.

39

İkinci olarak, S statüsü ilticanın yerini almadan ilticaya erişim sağlamalıdır. İsviçre Federal İdare Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında belirttiği gibi, S statüsü iltica prosedüründe bir ön aşamadır. S statüsü, korunmaya ihtiyaç duyan kişi tarafından öne sürülen gerekçelere bağlı olarak, zımnen bir sığınma başvurusu bile teşkil edebilir.

F, B ve S statülerindeki farklılıklar ele alınmalı ve statüye dayalı eşitsizlikler ortadan kaldırılmalıdır. Aralarında uyum sağlanmadan uzun vadede sistemsal çifte standart ve çelişkili koruma modelleri oluşma riski vardır.

Son olarak, S statüsünün yönü gelinen ülkeye geri dönmeye yöneliktir; [ancak] çatışmanın devam etmesi halinde sürmesi öngörülmektedir. Korunmaya muhtaç bir kişi ancak 10 yıl sonra İsviçre'ye tam anlamıyla yerleşmiş sayılabilir. Federal Hükümet, uyumu kolaylaştırmak amacıyla, insanların eğitimlerine devam etmelerini ve durumlarını hem yerel olarak hem de geri dönüş amacıyla pekiştirmelerini sağlamak için artık çift niyetli entegrasyon kavramına dayanmaktadır. (bkz. Groupe d'évaluation du statut S, Rapport sur son nouveau mandat, Haziran 2024, s. 24 ve devamı). Uygulamada, S statüsü, kalış süresinin uzatılması durumunda alternatif bir yasal statüye hızla geçiş çözümleri gerektirecektir. Amaç, daha uzun süre (3 yıldan fazla) kalınması halinde S statüsünü pekiştirecek resmi, kalıcı ve mümkünse halihazırda mevcut olan bir yasal statüyü garanti altına almak ve S statüsü ile geçici kabul (F) arasında köprüler oluşturmaktır. Bunlar, diğer koruma türlerine erişimi olmayanlar için insani gerekçelerle oturma iznine olanak sağlayan geçici çözümlerdir (İsviçre İltica Kanunu'nun 14. Maddesi).

40

GEÇİCİ KORUMA REJİMİ UYGULAMASINDA KAMU DÜZENİ GEREKÇESİYLE SINIR DIŞI ETME VE STATÜ İPTALİ UYGULAMALARI

Taner KILIÇ

Yazı Türkiye’de geçici koruma rejimi uygulamasını inceleyerek, özellikle sınır dışı etme ve statü iptali ile ilgili zorlukları ele almaktadır. Bu bağlamda, yasal çerçevenin ve idari uygulamanın olumsuz bir şekilde verildiğinin altını çizmektedir.

Geçici koruma rejiminin Türkiye uygulamasında birçok ciddi yapısal, mevzuat ve uygulama sorunu vardır. Ancak kanaatimizce bunlardan en önemli ikisi sınır dışı etme ve çoğunlukla bununla eş zamanlı yürütülen statü iptalleri işleyişinde yaşanmaktadır. 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen, esasa dair hükümleri bir yıl sonra yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ülkede bu alanda yaşanan sosyo-politik iklimin de etkisi ile sürekli olumsuz yönde evrilmiştir. YUKK’ta zaman içinde yaşanan olumsuz gelişmelerden daha kötüsü, sonradan gelişen alt mevzuat düzenlemelerinin uygulamayı yürüten Göç İdaresine sağladığı büyük inisiyatif alanının her zaman olumsuz yönde kullanılması olmuştur.

YUKK Uygulama Yönetmeliği, aslında oldukça uzun sayılabilecek bir zaman sonra, 17 Mart 2016’da 29656 sayılı Resmî Gazetede yayımlanınca yürürlüğe girmiştir. 60. maddesi “Adli İşleme Konu Yabancılar” başlığını taşımakta ve hakkında adli veya siyasi herhangi bir soruşturma veya kovuşturma dosyası olan yabancılar hakkında uygulanacak temel prensipleri belirlemektedir. Bu maddeye baktığımızda, görülen kabaca durum tespiti şudur: Hakkında herhangi bir adli süreç başlatılmış olup savcılık veya mahkeme tarafından serbest bırakılmasına karar verilen “yabancılar”, ülkemizde yasal kalış hakkı olanlar (serbest bırakma aşamasında YUKK kapsamında ikamet izni sahipleri) ve olmayanlar olarak ikiye ayrılmaktadır.

41

Olanlar için, kişiyi serbest bırakarak sadece Göç İdaresine bilgi verme yükümü, olmayanlar için ise kişinin ‘mevcutlu’ olarak Göç İdaresine fiilen teslimi istenmektedir.

Uygulama da ilk yıllarda bu şekilde yapılmıştır. Kanaatimizce bu düzenlemenin esasen 5237 sayılı 26 Eylül 2004 tarihli Türk Ceza Kanunu (TCK) madde 59’a uygunluğu bile tartışma konusu olmalıdır: “İşlediği suç nedeniyle iki yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancının, cezasının infazından sonra derhal sınır dışı edilmesine de hükmolunur.” Bir ceza yargılamasına konu olan yabancının yargılama ve infaz sürecinin sonuna kadar ülkede kalmasının sağlanması ceza hukuku prosedürünün işlemesi, adalete erişim, cezasızlık ile mücadele, masumiyetin ispatlanabilmesi imkânı tanınması ve bir bütün olarak kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması adına kanaatimizce daha yerindedir. Nitekim bu yıllarda hakkında soruşturma veya kovuşturma dosyası açılan çok sayıda yabancının sonraki zamanlarda kovuşturmaya yer olmadığına dair karar veya beraat kararı aldığı bilinmektedir. Keza, suç işleyen yabancılarının da yapılan adil yargılamalarda alacakları değişik cezaların infazının sağlanması da cezasızlık ile mücadelede ve ülkede kamu düzeninin sağlanması tartışmaları açısından önemlidir. Ancak YUKK Yönetmeliği bu durum için tehdit oluşturmaktadır.

42

Sorunlu Uygulama

Sonraki yıllarda hukuk ve insan haklarının konusu olarak kalması gereken bu alandaki uygulama, daha çok politikanın konusu olarak öne çıkması ile oldukça sorunlu hale gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından 17 Nisan 2019 tarihinde 2019/5 sayılı “Düzensiz Göçmenlere İlişkin Uygulama Talimatı” adı altında, uygulamada kısaca 2019/5 sayılı Genelge denilen alt düzenleme kabul edilmiştir. Genelgenin 8. maddesi “Hakkında Adli İşlem Yapılan ve Cezaevlerinden Tahliye Olan Yabancılar” başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre hakkında adli işlem yapılarak ceza hukuku kapsamında savcılık veya mahkeme tarafından (bazen bir adli kontrol tedbiri kapsamında) serbest bırakılmasına karar verilen yabancıların “güvenlik ve istihbarat birimlerince haklarında olumlu görüş bildirilmedikçe” prensip itibarıyla kolluk tarafından mevcutlu olarak Göç İdaresi İl Müdürlüklerine fiilen teslim edilmesini ve haklarında sınır dışı etme prosedürünün işletilmesini düzenlemektedir. Uygulamanın tek istisnası yabancı hakkında “yurt dışına çıkış yasağı” şeklinde adli kontrol hükmü verilmiş olmasıdır. Genelgenin bu düzenlemesi bizim YUKK Yönetmeliği madde 60’ta eleştirdiğimiz durumu daha da trajik hale getirmiştir.

Genelge her ne kadar -isminden de anlaşılacağı üzere- “Düzensiz Göçmenler” hakkında ise de Genelgenin uygulaması sadece düzensiz göçmenler ile sınırlı kalmamıştır. Yasal statüsü olan yabancıların bu statülerinin hızlıca iptali ile onları “düzensiz” duruma düşürmek ve buna bağlı olarak sınır dışı etme prosedürünü işletmek pratiği gelişmiştir. Saydığımız hiyerarşik hukuki düzenlemeler görüldüğü üzere ülkedeki tüm ‘yabancılar’ için söz konusudur ve prensip itibarıyla sahip olunan ikamet türüne göre bir farklılık göstermemektedir.

43

Bununla birlikte uygulama hem ülkede yaşanan sosyo-politik tartışmaların öncelikli konusu olmaları ve hem de muhtemelen sayılarının çok olmasından dolayı başlangıçta öncelikle geçici koruma kapsamındaki Suriyelileri hedeflemiştir. Suriyelilerin dahil olduğu medyaya yansıyan bazı adli olaylar ve bunlara dair politika yapıcılarının bazı söylemleri otomatik olarak uygulayıcıların hedefine Suriyelileri oturtmuştur.

Uygulama şaşırtıcı bir hızla ama sürekli daha olumsuz çizgide şu şekilde gelişmiştir: YUKK öncesi yıllarda TCK madde 59 düzenlemesi dikkate alınmaktaydı. YUKK sonrasında ve yukarıda andığımız alt düzeydeki hukuki düzenlemelerin de yürürlüğe girmesi ile, başta ciddi suç kategorileri sayılmış ve kendilerine sayılan suç kategorilerinden suç veya suçlar atfedilen Suriyeliler için prosedür işletilmeye başlanmıştır. Bu durum kısa süre sonra tüm suç türleri için, hatta suç sayılmayıp ‘kabahat’ kapsamında kalan veya idari para cezası gerektiren trafik suçlarında bile YUKK madde 54/1-d bendinin içeriğinde bulunan esneklik ve muğlaklık da elverişli bir hukuki gerekçe olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Yeni Uygulama ve Sorunlar

Göç İdaresinin kullanmakta olduğu GÖÇ NET veri tabanının Adalet Bakanlığı’nın kullandığı UYAP veri tabanı ile erişiminin sağlanmasıyla, eski tarihli adli dosyalar da Suriyelilerin Göç İdaresi İl Müdürlükleri veya Veri Güncelleme Merkezleri’ndeki rutin işlemleri sırasında adeta birer hayalet gibi ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak sorun GÖÇ NET veri tabanı üzerinde mahkeme ismi ve dosya numarası görülen bu adli dosyaların akıbetlerine, yani yabancının o dosyada beraat etmiş veya ceza almış olup olmadığına bakmaksızın, bu dosyaların bizatihi varlığının kişinin “kamu düzeni ve kamu güvenliğini tehdit” kapsamında görülmesi için yeterli görülmesidir. Sonrasında ise YUKK madde 54/1-d bendi kapsamında haklarında sınır dışı etme prosedürü başlatılmaktadır.

44

Bu durumda, haklarında bir soruşturma veya kovuşturma dosyası olmasına bakmaksızın daha çok siyasi değerlendirme ile konulan -ve kanaatimizce uygulaması bir güvenlik sorunu olan- “kodlu” tanımlamalar birçok kişiyi birdenbire sınır dışı prosedürleri ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu kodlarla karşılaşmalar önceden Göç İdaresi nezdindeki işlemler sırasında olurken, daha sonra kolluk kimlik kontrollerinde veya mobil denetim merkezleri uygulamalarında görülmeye başlanmıştır. Uygulama ise bu kişilerin bir şekilde Göç İdaresi veya kolluk ile karşı karşıya gelmelerini beklemek değil, bu kişilerin evlerinden gözaltına alınmaya başlanması şeklinde gelişmiştir. Bu son kötü duruma eklenen ve hiçbir mevzuat düzenlemesi ile izah edilemeyecek bir başka yeni kötülük ise, hakkında adli işlem başlatılan veya herhangi bir adli işlem olmaksızın konulan kodlar sonrasında kişinin aile üyelerinin de (birlikte ikamet edip etmediğine bakılmaksızın anne-babası, kardeşleri, eş ve çocukları) dahil edilmeleri olmuştur. Sıklığı artan, aile üyelerinin de bir şekilde haklarında sınır dışı etme prosedürlerinin işletildiği görülmektedir.

Genellikle sınır dışı etme kararı ile geçici kabul statülerini iptal kararları birlikte verilmektedir. Ancak bu durum kişilere tebliğ edilmemekte, çoğunlukla sadece GÖÇ NET veri tabanı üzerinde kalmaktadır. Daha sonradan sınır dışı kararları iptal edilse bile, geçici koruma statüleri aktif hale getirilmemektedir. Bunun için ayrı bir idari ve yargısal sürecin işletilmesi beklenmektedir.

45

SURİYELİLER VE TÜRKİYE'DEKİ MAHKEMELER: İÇTİHAT BİRLİĞİ EKSİKLİĞİ VE SONUÇLARI

Doğa Elçin

Yazı Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin Türk mahkemelerinin verdiği kararları, özellikle de sınır dışı etme konusuna odaklanarak analiz etmekte ve bu alandaki içtihat birliği eksikliğinin de yol açtığı belirsizliğin ve öngörülemezliğin altını çizmektedir.

Türkiye'deki mevcut yasal çerçeveye göre, yabancılar ülkeye girişleri, ülkede kalışları ve seyahatleri ile ilgili olarak idari başvuru hakkına sahiptir. Ayrıca Göç İdaresi Başkanlığı'nın kararlarına karşı idare mahkemelerine başvurulabilir. Öte yandan, sınır dışı etme kararlarına karşı, idare mahkemelerine bu kararların tebliğinden itibaren yedi gün içinde itiraz edebilirler (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, YUKK, Madde 53/3). Mahkemeler idarenin sınır dışı kararına ilişkin kararlarını onbeş gün içinde vermelidir. Bu kararları kesindir, yani temyiz edilemez. Buna ek olarak, olağan hukuk yolları tüketildikten sonra, Anayasa veya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin ihlali gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak tek yasal yoldur. Bu bağlamda, aile hayatı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ile yaşam hakkının güvence altına alındığını belirtmek önemlidir.

Bu çalışma, 2011'den günümüze geçici koruma altındaki Suriyelilerin hukuki statüsünü, özellikle sınır dışı edilmelerine ilişkin Türk yargı kararları ışığında ele almaktadır. Geçici koruma statüsü uygulamasının yeknesak olmadığının altını çizmektedir.

YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre, Suriye'den zorla yerinden edilen kişiler uluslararası koruma çerçevesinde, Türkiye'de sadece geçici koruma başvurusunda bulunabilirler. Diğer uluslararası koruma türlerine erişimleri yoktur.

46

Bununla birlikte, ikamet izni gibi farklı statülere sahip Suriyelilerin de olduğu ve bu kişilerin de Türkiye’de kalışlarıyla ilgili bazı sorunlarla karşılaşabilecekleri de açıktır. Örneğin, bir Suriye vatandaşı Türkiye’ye ikamet şartlı bir vize ile giriş yapmıştır. İdare kendisine V-84 koduyla bir kısıtlama getirmiş ve bir ceza davasında sanık olarak yargılanırken kendisine yurtdışına çıkış yasağı konulmuştur. Bu çıkış yasağı geçici olarak kaldırılmıştır. Söz konusu şahsın çıkış yasağı yürürlükteyken Türkiye’den ayrılması, vize yükümlülüklerini ihlal sayılmış ve artık mukim olarak kabul edilmemiştir.

Mahkeme, bu duruma ilişkin olarak, sınır dışı etme kararı alınmadan önce ülkeyi terk etmek için kendiliğinden sınır kapısına gelen bir Suriye vatandaşının ülkeye girişinin yasaklanamayacağına hükmetmiştir. Mahkeme kararını YUKK’un “Türkiye’ye girişi reddedilen yabancılar” başlıklı 7. maddesi, “Vize verilmesi reddedilen yabancılar” başlıklı 15. maddesi, “Sınır dışı etme kararı alınan kişiler” başlıklı 54. maddesi ve “Türkiye’ye giriş yasağının tebliği” başlıklı 10. maddesi hükümlerine dayandırmıştır. Mahkeme, sınır dışı kararı olmaksızın davacıya uygulanan giriş yasağının hukuka ve mevzuata uygun olmadığı sonucuna varmıştır. Kararda ayrıca, Türkiye’deki tüm Suriyelilerin otomatik olarak geçici koruma rejimi kapsamında değerlendirilmediği, buna rağmen sadece Suriyelilerin bu statüden yararlanabildiği anlaşılmaktadır (İstanbul 1. İdare Mahkemesi’nin 12.01.2017 tarih ve 2016/2500 E. 2017/1156 K sayılı kararı).

47

Geçici Korumaya ilişkin Mahkeme kararları

Öte yandan, mahkemelerin geçici koruma altındaki Suriyelilerin sınır dışı edilmesine karşı verdiği kararlar da olmuştur. Örneğin, geçici koruma statüsü bulunan Suriye vatandaşı bir kişinin, çalışma izni olmadan hostes olarak çalıştığı ve bulaşıcı bir hastalığa yakalandığı gerekçesiyle ülkeyi terk etmesine karar verilmiştir. Ancak, Suriye'deki savaş durumu nedeniyle başvuranın can ve mal güvenliğinin bulunmadığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca, Suriye'ye dönmesinin mümkün olmadığını ve ülkesine dönmesi halinde çeşitli gruplar tarafından ölüm, işkence ve aşağılayıcı ceza veya muameleye maruz kalacağını belirtmiştir. (İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nin 31.05.2016 tarihli 2015/2424 E. ve 2016/1281 K. sayılı kararı).

İdare mahkemelerinin bazı kararları, gönüllü geri dönüş mekanizmasının bazen örtülü sınır dışı etmek amacıyla kullanıldığını göstermektedir. Örneğin bir davada, sınır dışı edilme sırasında kişinin rızası olmaksızın gönüllü geri dönüş formu imzalamaya zorlanarak idari gözetim altına alınması sonucunda yaşam hakkı, kötü muamele yasağı, etkili başvuru hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği belirtilmiştir (Anayasa Mahkemesi'nin 02.05.2023 tarih ve 2019/24388 numaralı Abdülkerim Hammud kararı). Sınır dışı etme kararına dayanarak, başvuran, idari gözetim altına alınmış ve gönüllü geri dönüş formu imzalamaya zorlanmıştır. Başvuran 18 Temmuz 2019 tarihinde Cilvegözü Sınır Kapısından sınır dışı edilmiştir. Sınır dışı edilmeden önce başvuran, karıştığı bir kavgada bilerek yaralanmaya neden olmak suçundan karakola götürülmüştür. Ancak, sınır dışı edilmesine dayanak teşkil etmesine rağmen, hakkındaki suçlamalar sonrasında düşmüştür. Başka bir deyişle, bir suç nedeniyle hakkında başka bir soruşturma veya kovuşturma yapılmamıştır ve Türkiye'deki varlığı kamu düzenine ve güvenliğine herhangi bir zarar vermemiştir.

48

Bu nedenle AYM, YUKK'un 54/1-d maddesine dayanarak karar vermiş ve gönüllü geri dönüş formunun başvurusunun Suriye'deki durumu hakkında herhangi bir bilgi içermediğini tespit etmiştir. Buna ek olarak, geçici korumasının iptal edilmesiyle ilgili olası riskler de açıklanmamıştır. Öte yandan, gönüllü geri dönüş formu imzalandığında avukatı bilgilendirilmemiş, imza sırasında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği temsilcisi veya ulusal bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi hazır bulunmamıştır. Bu nedenlerle Anayasa'nın 17. maddesi kapsamında yaşam hakkı ve kötü muamele yasağı ile etkili başvuru hakkı ihlal edilmiştir.

Bitirirken

Son olarak, geçici koruma statüsünün uygulanmasında ve mahkeme kararlarında yeknesaklık olmamasının Türkiye'deki Suriyeliler için belirsizlik ve öngörülemezlik yarattığını belirtmek önemlidir. Bu durum, sınır dışı kararları söz konusu olduğunda daha da belirgindir, zira idare mahkemesi kararlarına itiraz etmek mümkün değildir. Bu durumda, başvurulabilecek tek merci Anayasa Mahkemesi'dir. Ancak bu da sadece bazı durumlarda mümkündür. Belirsizlik, hak arama özgürlüğünün ve adalete erişim hakkının etkili bir şekilde kullanılmasını engellemektedir. Her ne kadar rejimin düşmesinden sonra Suriyelilerin ülkelerine geri dönüşlerinde bir artış olsa da bu durum mahkeme kararlarında gözlemlediğimiz belirsizlik ve öngörülemezlik sorununu değiştirmemektedir.

49

TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA REJİMİ ALTINDA BULUNAN YABANCILARIN UĞRADIĞI HAK İHLALLERİNİN ÖNLENMESİNDE BAROLARIN ROLÜ VE İZMİR BAROSU ÖRNEĞİ

Ayşe Kaymak

Yazı Türkiye’de geçici koruma altında bulunan yaklaşık 3 milyon Suriyelinin karşılaştığı zorlukları ele alarak adalete erişimin ve adil yargılanmanın önemine dikkat çekiyor. İzmir Barosu örneğinden hareketle avukatların ve baroların bu ihlallerin görünür kılınmasında ve hukuksuz uygulamaların önlenmesindeki oynayabilecekleri önemli rollerin altını çiziyor.

Geçici koruma, kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde uygulanan geçici bir çözüm yoludur. Türkiye’de geçici koruma rejimi altında bulunan yaklaşık 3 milyon Suriyeli, 10 yıldan daha uzun süredir yaşamlarını sürdürmektedir. Bu kişilere yönelik entegrasyon veya üçüncü bir ülkeye yerleştirme gibi kalıcı hukuki çözümler üretilmemiştir. Gönüllü geri dönüş seçeneği ise hukuka uygun şekilde uygulanmamaktadır. Kalıcı hukuki çözümler üretilmemesi nedeniyle geçici koruma rejimi altındaki Suriyeliler eğitim, sağlık, barınma, özel yaşama saygı, adalete erişim ve adil yargılanma hakkı ihlallerine maruz kalabilmektedir. Ayrıca devletin egemenlik yetkisinin oldukça geniş yorumlanması sonucunda, geçici koruma statüsü bulunan Suriyeliler hakkında çok basit gerekçelerle sınır dışı kararları alınmakta ve haklarında kesinleşmiş bir sınır dışı kararı bulunanların geçici koruma statüsü sona erdirilmektedir.

Ancak Suriye’nin halen güvenli bir ülke kabul edilmemesi nedeniyle geri göndermeme yükümlülüğü kapsamında, sınır dışı edilememektedirler. Bu şekilde geçici koruma kaydı iptal edilen kişiler, kendilerine yeni bir statü de verilmediğinden en temel insan haklarından yoksun bırakılmaktadır. Bu hak ihlallerinin ve hukuka aykırı uygulamaların görünür kılınması, raporlanması ve önlenmesinde avukatların ve baroların önemli bir rolü bulunmaktadır.

50

Türkiye’de geçici koruma statüsü ile bulunan Suriyelilerin uğradığı hak ihlallerinin başında, doğrudan baroların faaliyet ve görev alanını ilgilendiren adalete erişim hakkı ve adil yargılanma hakkı gelmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 334. maddesinde “ödeme gücünden yoksun olan kimseler”in, “haklı oldukları yolunda kanaat uyandırmak kaydıyla” adli yardımdan yararlanabilecekleri belirtilmiştir. Kanun koyucu bu genel hükümle sınırlı kalmayarak yabancı, sığınmacı veya mültecilere yönelik Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda özel düzenlemeler de öngörmüştür. İlgili yasanın 57/7. maddesinde ‘İdari gözetim işlemine karşı yargı yoluna başvuranlardan, avukatlık ücretlerini karşılama imkânı bulunmayanlara, talepleri hâlinde (...) avukatlık hizmeti sağlanır” ifadesi bulunmaktadır. Aynı kanunun 81/2. maddesinde ise avukatlık ücretini karşılayamayacak olan mültecilere yargı başvurularında, adli yardım hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanacağı düzenlenmiştir.

Yabancıların adalete erişiminin sağlanabilmesi için sadece yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı, hukuki yollara başvurmalarını engelleyen idari, sosyal, ekonomik ve kültürel engellerin de ortadan kaldırılması gerektiği açıktır. Örneğin haklarında sınır dışı etme kararı ve idari gözetim kararı alınarak bir geri gönderme merkezine (GGM) konulan yabancılar, kanuni zorunluluk olmasına rağmen, özgürlüklerinin neden sınırlandırıldığı, hakları ve başvuru yolları hakkında aydınlatılmamaktadır.

Dil bariyeri gibi nedenlerle, haklarında alınan kararlara karşı hukuki yollara başvurma ve avukata erişim hakları olup olmadığı konusunda bilgiden yoksun kalmaktadırlar. Çok az yabancı, baroların adli yardım bürolarından avukat talebinde bulunabileceğini ve adli yardım hizmetinden faydalanabileceğini bilmektedir. Bir şekilde bu konuda bilgi sahibi olup adli yardıma başvuran ve kendilerine avukat görevlendirilmesi yapılan yabancıların ise GGM’de yasal dayanaktan yoksun ve keyfi tutumlarla avukatları ile görüşmeleri engellenebilmektedir.

5 1

Geçici Koruma ve Adalete Erişim Konusundaki Sorunlar

Geçici koruma statüsü ile Türkiye’de bulunan yabancıların adalete erişimi, sadece yabancılar hukukunu ilgilendiren işlem ve kararlar yönünden değil, özel hukuk alanını ilgilendiren hukuki uyuşmazlıklarda ve hak ihlallerinde de tam olarak sağlanamamaktadır. Geçici koruma kayıtları iptal edilmiş ancak ülkelerine de geri gönderilemedikleri için yıllarca ‘statüsüz’ bırakılan çok sayıda Suriyeli vardır. Bu şekilde statüsüz bırakılan Suriyelilerin; eğitim, sağlık, barınma, ulaşım gibi hakları ihlal edilmektedir. Ancak Türkiye’deki hukuk sisteminin yurttaşlar yönünden dahi karmaşıklığı ve hukuki dilin anlaşılmazlığı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’de bulunan yabancıların adalete erişimleri için tercüman desteği sağlanması, aydınlatma/bilgilendirme amaçlı özel mekanizmalar kurulması gerektiği açıktır. Bu kapsamda İzmir Barosu ile İzmir Büyükşehir Belediyesi arasında 10 Aralık 2020 tarihinde imzalanan ‘İzmir, İnsan Haklarının Başkenti Protokolü’ ile hayata geçen ‘Adli Yardım Hizmet Aracı’ önemli ve işlevsel bir araç olarak konumlandırılabilir. Yerel yönetimlerle baroların, kentte yaşayan herkesin adalete erişim gibi temel bir ihtiyacı için yaptığı bu iş birliği örneği işlevsellik kazandığında tüm Türkiye için de oldukça olumlu bir deneyim olacaktır.

Türkiye’de ne yazık ki son yıllarda artan yabancı düşmanlığı ve mültecilere yönelik nefret söylemi yabancıları hukuki zeminde oldukça kırılğan bir noktaya getirmiştir. Çok basit gerekçelerle haklarında sınır dışı kararı alınması, ‘kamu düzenini bozmak’ gerekçesinin idare ve yargı tarafından oldukça geniş yorumlanması, dava ve hukuki başvuru yollarının yerleşmiş yargı pratiği ile neredeyse etkisiz hale gelmiş olması gibi nedenlerle hakları ihlal edilen yabancılar, karşılaştıkları sorunları yetkililere bildirmekte ya da hukuk yollarına başvurmakta tereddüt etmektedir.

52

Geçici koruma statüsü ile Türkiye’de bulunan Suriyelilerin karşılaştığı hak ihlallerinin görünür kılınmasında ve önlenmesinde İzmir Barosu pratiği önemli bir yerde durmaktadır. Yabancıların, yabancılar hukukundan kaynaklanan sınır dışı, idari gözetim, geçici koruma statüsüne ilişkin dava ve işlemleri başta olmak üzere, özel hukuk alanında karşılaştıkları hukuki sorunlar ve davalar ile ilgili yaptıkları adli yardım başvurularında da bu alanda özel eğitimler almış avukatlardan görevlendirme yapılmaktadır.

Ancak Türkiye’de baroların adli yardım bürolarının görevlendirme kriterleri ve çalışma standartları konusunda bir uygulama birliği bulunmamaktadır. Baroların büyük bir kısmı yabancılara yabancılar hukukundan kaynaklanan başvurularında görevlendirme yapmamaktadır. Örneğin; ‘yoksulluk’ kriterini bazı barolar daha geniş yorumlarken, bazı barolar ise asgari ücret düzeyinde geliri olan başvurucunun yoksulluk şartını karşılamadığı gerekçesiyle adli yardım başvurularını reddedebilmektedir. Dolayısıyla mültecilere adli yardım sistemi üzerinden görevlendirme yapan baroların sayısı sınırlı kalmaktadır. Barolar yönünden bunun en temel nedeni şüphesiz, adli yardım bütçelerinin oldukça kısıtlı olması ve kaynak yaratamama sorunudur.

İzmir Barosu Göç ve İltica Komisyonu

Son olarak İzmir Barosu Göç ve İltica Komisyonu’nda gönüllülük esası ile çalışan avukatların, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla yaptıkları çalışmaların mültecilerin karşılaştığı hak ihlallerinin izlenmesi, raporlanması ve önlenmesinde önemli bir yerde durduğunu belirtmek gerekir. Komisyonun çeşitli faaliyetlerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

53

- Ankara Altındağ ilçesinde Suriyelilerin yaşadığı mahallelerde Ağustos 2021’de yaşanan, neredeyse mahallede yaşayan tüm yabancıların ev ve işyerlerinin fiili saldırılarla tahrip edildiği olaylarda, gerekli önlemlerin derhal alınması için Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu ile siyasi partilerin meclis gruplarına başvurulması, saldırganların tespiti ve yargılanması için suç duyurusunda bulunulması;
- 6 Şubat depreminde en çok etkilenen kesimlerin içerisinde yer alan Suriyeli depremzede mültecilerin, depremzedelere yapılan yardımlardan yararlandırılmamasını veya yurttaşlardan sonra yararlandırılmasını öngören ayrımcılık içeren eylem ve kararlara karşı başvurular yapılması;
- Hakkında kesinleşmiş bir sınır dışı kararı veya sınır dışı kararının iptali davası bulunduğu gerekçesiyle geçici koruma kayıtları iptal edilen Suriyelilere yönelik eğitim, sağlık, ulaşım hakları ihlallerine karşı idari başvurular yapılması;
- İzmir’in Güzelbahçe ilçesinde üç Suriyeli işçinin yakılarak öldürüldüğü davanın ve benzer davaların aktif bir şekilde takibi.

Sayılan ve benzeri çalışmalarla İzmir Barosu Göç ve İltica Komisyonu üyesi gönüllü avukatlar, hak ihlallerinin görünür hale gelmesinde, giderilmesinde ve uygulamaların değiştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu örneklerden yola çıkarak baroların, insan haklarını korumak ve geliştirmek çerçevesindeki görevleri kapsamında, mültecilere yönelik çalışmalarının yaygınlaştırılması ve baroların kapasitelerinin artırılması büyük önem taşımaktadır.

54

GERİ DÖNÜŞ İÇİN “GİT VE GÖR”: TÜRKİYE’NİN POLİTİKASI VE SURİYE’DEKİ DURUM

Omar Kadkoy

Yazı Suriye rejiminin 8 Aralık 2024’te çökmesi siyasi durumu önemli ölçüde değiştirmiş olsa da Suriye’deki koşulların büyük ölçekli geri dönüşler için yetersiz ve güvensiz olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye’nin “git ve gör” ziyaret politikasının ise geçici koruma altındaki Suriyelilerin geri dönmeye karar vermeden önce durumu ilk elden değerlendirmelerine olanak tanıdığını belirtmektedir.

Dünyanın dört bir yanındaki Suriyeliler 8 Aralık 2024 tarihinde yeni bir gerçekliğe uyandı: Birincisi Esad Ailesinin 1970’ten bu yana Suriye üzerinde kurduğu demir yumruklu saltanatı, Baas Partisi’nin 1963’ten bu yana siyaset sahnesindeki tekeliyle birlikte çöktü. Suriye rejiminin beklenmedik bir şekilde ve hızla yıkılması, Suriye’nin siyasi ve sosyo-ekonomik görünümü ve ülke dışındaki Suriyelilerin geleceği hakkında birçok soruyu tetikledi. İkincisi ise bazı Avrupalı politikacılar Suriye rejiminin çöküşünü Suriyelilerin sığınma ve iltica talebinde bulunma tehdidinin ortadan kalkması olarak yorumladılar. Nitekim en az 10 Avrupa ülkesi Suriye vatandaşlarının iltica başvurularını işleme koymayı askıya aldı. Türkiye’de muhalefet, Esad’ın düşüşünden faydalanarak, Suriyelilerin Türkiye’de kalmaları için artık geçerli bir neden kalmadığını ifade etti. Hükümet ise daha akıllıca bir politika izleyerek geçici koruma altındaki Suriyelilerin geri dönmekten önce Suriye’deki durumu değerlendirmek üzere “git ve gör” ziyaretleri yapmalarına izin verdi. Ancak Suriye’deki koşullar, Suriye rejiminin düşmesine rağmen geri dönüş için olgunlaşmadı. Bu nedenle Türkiye, geçici koruma statüsünü yürürlükte tutmalı, “git ve gör” ziyaretlerinin süresini uzatmalı ve Suriye’de kamu ve kişi güvenliği sağlanana kadar geri göndermeme ilkesine uymalıdır.

55

Suriye'deki sorunlar

Suriye'nin yeni geleceğine ilişkin soruların listesi uzun ve bunlardan biri de son 14 yılda sığınma ve iltica talebinde bulunan 4,3 milyon Suriyelinin geri dönüş ihtimaliyle ilgilidir. Suriye'deki siyasi manzara şüphesiz değişti. Bununla birlikte, çeşitli faktörler, güvenli bir menşe ülke olarak Suriye'ye geniş çaplı geri dönüş beklentisinin aleyhine işleyebilir.

Öncelikle, Suriye hükümetinin düşmesine rağmen Suriye'nin güvensiz olma hali devam etmektedir. Uluslararası Bağımsız Suriye Araştırma Komisyonu'nun Eylül 2024 tarihli raporunda "devam eden savaş suçları ve geniş çaplı bölgesel çatışma korkusu nedeniyle" savaşın şiddetlenebileceği uyarısında bulunulmuştur. Komisyon, Esad'ın düşüşünden sonraki ülke raporunu henüz yayımlamamış olsa da, kuzeydoğuda, kıyı bölgesinde yaşanan çatışmalar ve İsrail'in işgali, Suriye topraklarını Suriye'nin yeniden güvenli bir ülke olarak tanımlanmasının önündeki yolculuğu uzatan en son şiddet örneklerini temsil ediyor. Güvenlik sorunlarına paralel olarak, Suriye'deki insani güvenlik koşulları da aynı derecede kırılgandır ve bırakın geri dönmesi umulan çok sayıda Suriyeliyi, ülkede yaşayan Suriyeliler için bile temel hizmetler ve altyapı son derece yetersizdir. Ekonomik açıdan bakıldığında, Suriye'deki uzun süreli savaş nüfusun yüzde 90'ını yoksulluk içinde bırakmıştır. Barınma açısından bakıldığında, konut stokunun dörtte biri kısmen hasar görmüş durumdadır. Sağlık sektöründe, hastanelerin yüzde 43'ü ya kısmen ya da tamamıyla işlevsel durumda değil. Son olarak, özellikle eğitim tesislerinin zarar görmesi nedeniyle, 2.4 milyon Suriyeli çocuk okula gidemiyor.

56

Amerika Birleşik Devletleri ve AB'nin Yaptırımlara ilişkin Yaklaşımı

Koşulları yeniden iyileştirmek ve geri dönenlerin ihtiyaçlarını karşılamak, önemli ölçüde 2011'den bu yana eski Suriye rejimine Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve AB tarafından uygulanan yaptırımların geleceğine bağlıdır. Konuyla ilgili iki görüş bulunmaktadır. Birincisi, yeni bir hükümet işbaşında olduğu ve gecikmeler daha fazla istikrarsızlık yaratabileceği için yaptırımların koşulsuz olarak kaldırılmasını savunuyor. İkincisi ise yeni hükümetin insan haklarına uygun bir sicil sergilemesi için koşullu bir yaklaşımı savunuyor. Uygulamada ABD ve AB karma bir yaklaşımı tercih etmektedir: Belirli sektörlere (örneğin bankacılık sistemi) yönelik yaptırımların sürdürülmesi ve diğerlerine (örneğin enerji ve ulaşım) kolaylık sağlanması.

ABD ve AB'nin yaklaşımı, Suriye'nin tam anlamıyla toparlanması ve yeniden inşası için uzun bir yolculuğa işaret ediyor. Bu nedenle, Suriyelilerin iyileşen yaşam koşullarıyla geri dönme arasında bağlantı kurmaları anlaşılabilir bir durumdur. Komşu ülkelerdeki Suriyeliler önlerine koydukları "bekle ve gör" stratejisini izliyor; yani genel siyasi istikrar, menşe bölgelerdeki güvenlik koşulları ve temel hizmetlere erişilebilirlik, hemen geri dönüş planlarını önceliyor. Buna ek olarak, geri dönenlerin sayısı, geri dönüşün aceleye getirilmesindeki isteksizliğe işaret ediyor. Eski Suriye rejiminin çöküşünden üç ay sonra, yaklaşık 301 967 Suriyeli, 4,3 milyon kişinin kayıtlı olduğu komşu ülkelerden geri döndü. Tarihsel olarak bakıldığında, çoğu sığınmacı ve mülteci, çatışma sona erdikten sonra bile evlerine dönmüyorlar. Çatışmanın sona ermesinden sonra, geri dönüşler olduğunda, genellikle düzensiz bir şekilde gerçekleşmekte, bitmesinin ardındaki bir ila üç yılda ise zirve yapıyorlar; sonrasında geri dönüş hızı yavaşlıyor ya da yok denecek kadar azalıyor.

57

Türkiye'nin Yaklaşımı: “git-gör”

Yukarıda söylenenler ışığında, Türkiye'nin “git-gör” ziyaretleri yaklaşımı, Suriyelilerin Türkiye’de kalma hakkından yararlanırken geri dönüş konusunda bilinçli kararlar vermelerine olanak tanıdığı için makul bir yanıt olmuştur. Suriyelilerin Türkiye’deki deneyimi, sağlık ve eğitim hizmetlerinde karşılaştıkları zorluklar, işgücü piyasasında yaşadıkları ayrımcılık, ırkçılık ve nefret suçları nedeniyle sorunsuz geçmemiştir. Türkiye’den ayrılmak, daha önce de belirtildiği gibi, sınırın diğer tarafındaki manzaranın daha parlak olduğu anlamına gelmiyor. Örnek olarak Halep’i ele alalım. Bu kent, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin yüzde 42’sinin, yani 1,1 milyonunun memleketidir. Halep’te altı devlet hastanesi ve 60 sağlık ocağı yakıt ve elektrik sıkıntısı nedeniyle sadece kısmen faaliyet gösteriyor. Elektrik sıkıntısından bahseden Suriye Geçici Elektrik Bakanı, ülkedeki çoğu bölgeye her gün yaklaşık 2 saat devlet tarafından elektrik verildiğini ve üç yıl içinde elektriğin 7/24 verileceğini söyledi. Bu nedenle, Türkiye’nin “git ve gör” ziyaret politikası, şehre dönmeyi düşünen insanlar için çok önemlidir.

Ocak 2025’te yürürlüğe giren “git ve gör” politikası, 1 Temmuz 2025’te sona erene kadar her Suriyeli hane halkından bir kişinin altı ay içinde üç “git ve gör” ziyareti yapmasına izin veriyor. Suriyeli bir birey ya da hane halkı geri dönmeye karar verdiğinde kayıtlı olduğu ildeki Göç İdaresi Başkanlığı’na gönüllü geri dönüş başvurusunda bulunmalıdır. Ardından, yetkililer başvuru sahiplerinin parmak izlerini ve sabıka kayıtlarını doğruluyor ve onları bir mülakata davet ediyor. Gönüllü geri dönüş başvurusunun onaylanması üzerine, ilgili makam Türkiye’den çıkış yapılması istenen valiliğe seyahat izni veriyor.

58

Gönüllü olarak Türkiye’den çıkış yapıldığında geçici koruma statüsü sona eriyor. Söz konusu ziyaretleri ve genel olarak geri dönüşleri kolaylaştırmak için, Türkiye İçişleri Bakanlığı sınır kapılarının işlem kapasitesini günde 3 000 kişiden 15 000 – 20 000 kişiye çıkarma planını açıkladı.

Sonuç Yerine

Suriye’de üstesinden gelinmesi gereken birçok zorluğu da beraberinde getiren yeni bir siyasi gerçeklik oluşuyor. Komşu ülkelerdeki Suriyelilerin “bekle-gör” yaklaşımını tercih eden temkinli tutumu, bilgiye dayalı, gönüllü ve planlı geri dönüşün gerekliliğinin altını çiziyor. Türkiye’nin “git ve gör” ziyaretleri, pragmatik bir orta yol sunarak, geçici koruma altındaki Suriyelilerin hayatlarını değiştirecek kararlar almadan önce, koşulları ilk elden değerlendirmelerine olanak tanımıyor. Nihayetinde, sürdürülebilir bir geri dönüş çözümü, Suriye’nin halkına gerçek anlamda güvenlik, ekonomik istikrar ve temel hizmetleri sağlama kabiliyetine dayanmalıdır; oysa bu koşulların oluşması henüz çok uzaktır. O zamana kadar geri dönüş, yaygın bir hareketten ziyade sınırlı bir azınlık için bir seçenek olarak kalacaktır.

59

SURİYE'YE GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞLER: SÖYLEM VE UYGULAMA

Kemal Vural Tarlan

Yazı Suriyelilere ilişkin gönüllü geri dönüş söylemini, ardındaki uygulamalar ve konuya ilişkin rakamlarla birlikte ele alarak sorguluyor. Ayrıca 8 Aralık 2024 tarihinde Baas rejiminin yıkılmasının ardından yaşanan geri dönüşlere de işaret ederken Suriye'de sürmekte olan sosyo-politik ve ekonomik istikrarsızlığı hatırlatıyor.

Suriyeli mültecilerin geri dönüşleri, 8 Aralık 2024 sabahı 61 yıllık Baas rejiminin ortadan kalkması ile yeniden bölgesel, hatta küresel bir göç gündemi haline geldi. 2011 yılında başlayan çatışmalar ve şiddet sebebiyle komşu ülkelere oradan da başta Avrupa olmak üzere, dünyanın dört bir yanına göç vermiş Suriye'de rejim ortadan kalktı. Yeni durum, "gönüllü geri dönüş" açısından, göç alanındaki politika yapıcılar, devletler ve de özellikle insani yardım örgütleri için büyük umuda dönüştü. Bu yeni süreç, söz konusu aktörlerce, kitlesel göçlerin, eğer gerekli koşullar sağlanırsa, kitlesel geri dönüşlere evrilebileceğinin kanıtlanması için bir olanak olarak önümüze getiriliyor. Biz göç üzerine çalışanların yeni gündemi bu. Her gün konuya ilişkin yeni raporlar yayınlanıyor. Birleşmiş Milletler (BM) kurumları sürekli geriye dönüş verileri yayımlıyor. Göç çalışan kurumlar, insani yardım örgütleri, komşu ülkelerden, başta Şam olmak üzere, Suriye içlerine taşıyor.

Peki süreç, yani gönüllü geri dönüşler nasıl işliyor? Geçekten, sözü edildiği gibi kitlesel geri dönüşler konusunda son durum ne?

60

Rakamlar Ne Diyor?

Bu konuda çalışan kurumlar, başta Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Uluslararası Göç Örgütü ve diğer BM örgütleri olmak üzere, AB kurumları ve Suriyeli mültecilerin yaşadığı AB üyesi ülkeler, Suriye'nin komşu ülkeleri ve Mısır ve Körfez ülkeleri gibi mültecilerin yaşadığı ülkelerle 2020 yılından bu yana gönüllü geri dönüşlerle ilgili çalışmalar sürdürüyordu. Bu konu, göç alanında çalışan sivil toplum ve insani yardım kuruluşlarının gündemine o tarihten bu yana alınmaya çalışılıyordu. 8 Aralık 2024'ten beri, mültecilerin geri dönme isteğine ve gönüllü geri dönüşlere dair pek çok araştırma yayımlandı.

BMMYK, 20 Şubat 2025 itibariyle, Aralık 2024 başından bu yana yaklaşık 354 900 Suriyelinin komşu ülkeler üzerinden Suriye'ye geri döndüğünü tahmin ediyor. Türkiye'ye dair verileri ise, BMMYK en son 30 Ocak 2025'te açıkladı. Kuruluş tarafından paylaşılan bir güncelleme notunda ise, 6 Mart 2025'te Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Esad rejiminin düşüşünden bu yana 133 000 Suriyelinin gönüllü bir şekilde Suriye'ye döndüğünü ifade ettiği belirtiliyor. Ayrıca medyada "gönüllü ve onurlu dönen" Suriyeli mülteci sayısının da 873 bini bulduğu yazıyor.

Cumhurbaşkanının belirttiği bu geri dönüşlerin başlangıcının, Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından gönüllü geri dönüş programının hayata geçirildiği 2021 yılı olduğu yine GİB verilerinden görülebilir. Ayrıca 2021 yılı, Türkiye'de Suriyeli mültecilerin sayılarında bir azalmanın başladığı yıl olarak belirginleşiyor. Bu yılın başında, 3 737 369 olan sayı, bugüne geldiğinde 2 810 977 kişiye düşmüş. Dört yıl içinde azalan kişi sayısı ise 926 393 kişi olarak görülmüyor.

6 1

Bu azalmaların sebeplerine bakıldığında, özellikle pandemi dönemindeki azalmaların ne kadarının can kaybı ne kadarının geriye dönüşlerden kaynaklandığı konusunda veri bulunmamaktadır. Yine 6 Şubat 2023 depremi sonrasında ise 500 binden fazla kişinin azaldığı görülmektedir. Bu konuda yine can kayıpları ve gönüllü geriye dönüşler konusunda net bir veri bulunmamaktadır. Tabi bu azalanlara ilişkin olarak Türkiye’den başka ülkelere geçişler konusunda da net bir veri bulunmamaktadır.

Artık Bu Ülkede Yaşanmaz Dedirten Uygulamalar

2022 yılı ise göçmen karşıtlığının gözle görülür şekilde arttığı, yaklaşan seçimlerle popülist sağ ve sol siyasetçilerin göçmen karşıtlığının kitleleri motive etmede güçlü bir kart olduğunu fark ettikleri bir yıl oldu. Mayıs 2023 Genel Seçimleri öncesindeki seçim kampanyaları sırasında göçmen karşıtlığı, sınır dışı etme, sınırların korunması, gönüllü geri dönüş gibi konular tartışmaların odağındaydı. Seçim sonuçları Türkiye’nin göçmen politikaları için bir dönüm noktasıydı. Güvenlik odaklı göç politikaları, mobil göç noktaları ve Kalkan adı altındaki operasyonlar hayata geçirildi. Bu politikaların sahadaki karşılıkları zamanla görülmeye başlandı. Özellikle mobil göç noktaları uygulamasıyla birlikte mültecilerin geçici koruma sistemi verileri kullanılarak, kimliklerine kodlar atanmaya başlandı. Geçici koruma sistemi üzerinde kişilerin kimliklerinin kapatılması için sistem ve uygulamada sıkılaştırma artırıldı. Yabancı nüfusun Türkiye vatandaşı nüfusuna oranla %20’yi aştığı mahallelerin yabancıların ikamet izinlerine kapatılması uygulaması tüm Türkiye’ye yayıldı ve sıkı bir denetime tutuldu. Kotasını doldurmamış, bu sebeple yabancı yerleşimine izin verilen mahallelerde ise açık mahallelerin yüksek kira oranları, mülteci karşıtlığı sebebiyle mültecilerin kayıt dışına itilmesine sebep oldu.

62

Kimlik ve adres güncellemelerinin sıklaştırılması ve bu güncellemeler için noter onaylı kira sözleşmeleri ve de güncel elektrik ve su faturalarının zorunlu kılınması, mültecileri sitem dışına itti. Kimliklerin kapatılması, kayıt dışılığı ve sınır dışı edilme riskini artırdı. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına uygulanmayan, trafik cezaları gibi para cezası durumlarında bile, periyodik olarak imzaya çağırma, yol izin belgeleri dışında şehir değişimi durumunda sınır dışı edilme riski ile karşı karşıya bırakma, vb., uygulamaların önü açıldı. Bunlar mültecileri kentlerin merkezinden uzaklaştırıp kendi gettolarında görünmez kılma, iki toplumu birbirinden izole etmenin de aracına dönüştü.

Bu uygulamalar, mülteci toplumu içinde gerginliklere yol açan zorluklar yarattı. Derinleşen ekonomik krizle birlikte Türkiye’de yaşama şanslarının kalmadığı duygusunu güçlendirdi. Diğer yandan, siyasi parti ve siyasetçilerin söylemleri, göç konusunun önyargı, ayrımcılık ve kriminal olaylar üzerinden gündeme gelmesi, göçmen karşıtı ırkçılığın toplum ve özellikle gençler içinde yaygınlaşması ile birlikte toplumsal gerilimin giderek arttığı görülmektedir.

Özellikle 2024 yılında, mobil göç noktalarının, toplu taşıma duraklarına, caddelere, işlek meydanlara, mahalle girişlerine, yani kentlerin her yerinde gezici hale getirilmesi, mülteciler için hayatı çekilmez bir noktaya getirdi. Bu dönem, gönüllü geri dönüş adı altında sınır dışı vakalarının neredeyse sıradanlaştığı, geri gönderme merkezleri ve geçici barınma merkezlerine konulanların sayılarının günbegün arttığı bir yıldırma döneminin de başlangıcı olmuştur. Geçici barınma merkezleri birer hapishaneye dönüşmüş, süresiz gözaltında kalmanın alternatifi “gönüllü olarak Suriye’ye dönmek” olmuştur. Bu konudaki yayınlar, dava sayısındaki artış ve barolardaki ilgili komisyonların raporları, bu uygulamanın ne denli yaygınlaştığını göstermektedir.

63

30 Haziran 2024 tarihinde, Kayseri’de küçük yaşta bir çocuğa cinsel istismar yapıldığı iddiası üzerine aynı gün kent genelinde ırkçı ve nefret söyleminde bulunan grupların Suriyelilerin ev ve işyerlerine yönelik saldırıları 2 Temmuz gününe kadar sürdü. Bunun sonucunda mülteci toplumundaki tedirginlik “artık burada yaşanmaz” noktasına gelmiş ve ilk kez gerçekten “gönüllü” dönmek isteyen ailelerin sivil toplum örgütlerine başvurdıkları bir dönüm noktası da olmuştu. Gönüllü geri dönüş taleplerinin gelmesi, devletin zor ve yıldırmanın geri dönüşleri hızlandırıldığını görüp, yukarda işaret edilen önlemleri daha da sıkılaştırdığı bir dönemi de beraberinde getirmişti. 2024 yılının son ayına girildiğinde, Suriyeli mülteciler için mevcut durum, geri dönüşler açısından yaklaşık olarak bu şekildeydi.

8 Aralık 2024 ise, geri dönüşler açısından yeni bir dönemin başlangıcı oldu ve mültecilerin geri dönüş dinamiklerini değiştirdi. Öncelikle; gönüllü, güvenli ve onurlu geri dönüşlerin olabilmesi için Suriye’de devletin yeniden ayakları üzerine kalkabilmesi, ekonomik ve toplumsal istikrarın kurulması, barınma ve iş gibi yaşam koşullarının sağlanması gerekiyor. Son günlerdeki mezhepsel, etnik ve inançsal ayrışma ve katliam haberleri, yeni Suriye’de siyasal ve sosyal hayatı yeniden inşa etmenin ne denli zor olacağının da göstergesi olsa gerek.

Sonuç Yerine: Geri Dönüşlere İlişkin Uluslararası İlkelerin Önemi

Gönümüzde istikrarsızlığın ve belirsizliğin arttığı, ekonomik olarak ayakları üzerinde durmayan, nüfusunun neredeyse %90’ının yoksulluk sınırının altında yaşadığı, nüfusunun yarıdan çoğunun ülke içinde yer değiştirdiği ya da dışına çıktığı bir Suriye söz konusu. Bu ülkeye dönme umudu olsa bile, sürecin beklenenden çok uzun süreceği ve belki de umuttan öteye geçmeyeceği bir olguyla karşı karşıyayız.

64

Göç alanında çalışanlar bu gerçekliliğin farkında olup gönüllü, güvenli ve onurlu geri dönüşlere ilişkin uluslararası ilkelerin ihlal edilmesine karşı durmalıdır. Ayrıca gönüllü geri dönüşler adı altında sınır dışı uygulamalarına izin verilmemesi için denetim ve izleme mekanizmalarının kurulması gerekiyor. Diğer taraftan geri dönmek istemeyenler için 14 yıldır ihmal edilen, önemsenmeyen toplumsal uyum çalışmaları üzerine yeniden düşünmenin zamanının geldiği görülmelidir.

65

BELİRSİZLİK SARMALI: SURİYELİ MÜLTECİLERİN GEÇİCİ KORUMA DENEYİMLERİ

Cansu Akbaş Demirel

Geçici koruma altındaki Suriyelilerle İzmir’de yapılan derinlemesine görüşmelerin verilerine dayanan bu yazı geçici koruma deneyimlerinin belirsizlik ve güvensizlikle dolu olduğunu gösteriyor.

Neuchâtel Üniversitesi Sosyoloji Enstitüsü’nde ve Hareketliliğe ilişkin Ulusal Araştırma Yetkinlik Merkezi (NCCR on the move) çerçevesinde yürütülen Krizler ve Belirsiz Durumlarla Başa Çıkmak: Üç Ulusal Bağlamda Ukraynalı ve Suriyeli Zorunlu Göçmenlerin Deneyimleri başlıklı proje kapsamında İzmir’de yaptığımız görüşmelerde Suriye’den gelen ve geçici koruma altında bulunan göçmenlerin deneyimlerini öğrenmek istedik.

“Ben yavaş yavaş öğrendim işte arkadaşlarıma sorup... 11 yaşındaydım.”

Geçici koruma statüsü başvuru prosedürleri, geçerlilik süresi, kapsamı ve sona erme koşullarının ortaya çıkardığı bilinmezlik ve değişkenlik gösteren uygulamalarla birleştiğinde; bu kapsamdaki Suriyeli mültecilerin çok kısa vadede dahi önlerini görebilme ve plan yapabilme imkânlarını ortadan kaldırıyor ve pek çok belirsizliği beraberinde getiriyor. Görüştüğümüz kişiler öncelikle, İzmir’e geldiklerinde kimlik almak, çalışmak, eğitim ve sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılamak konusunda karşılaştıkları belirsizliğin altını çiziyor ve yeni gelenler için güvenilir bir bilgi paylaşımı yapılmadığını aktarıyor.

Bu bilgilere erişimde kendilerinden önce gelenler önemli rol oynuyor. Bu aşamada Göç İdaresine geçici koruma başvurusu yaptıktan, temel eğitim için bir okula kayıt yaptırmaya, sosyal destek bulmaya varıncaya dek pek çok konuda ancak kendilerinden daha önce İzmir’e gelmiş olan genellikle akraba veya kimi durumlarda da komşuların yardımıyla bilgi sahibi olabiliyorlar.

66

Bir genç kadın İzmir'e ulaştıklarında bürokratik prosedürleri ve sosyal destek mekanizmalarını sokakta karşılaştığı diğer çocuklardan öğrendiğini anlatıyor:

“Çok Suriyeli kişi vardı. Biz ilk başta hiçbir yere çıkmadık. Ev tuttuktan sonra insanlarla tanışmaya başladık. Kimlik nasıl çıkarılır, okul nasıl kayıt yapabiliriz işte... Aslında benim ailem hiçbir şey anlamıyordu. Nasıl yapacaklar? Ben yavaş yavaş öğrendim işte, arkadaşlarıma sorup kimlik yerini ben öğrendim. Ben gittim oraya. Sonra aileme geldim, ben götürdüm onları... 11 yaşındaydım. Ben kimlikleri öğrendim. Hani ilk olarak belge veriyorlar, böyle kimlik değil yani. Sonra işte burada yemek dağıtılan bir yere her gün gidiyordum ben. Ben öğrendim o yeri. Bir arkadaşım söyledi. Ben yoldayken arkadaş yaptım, o arkadaş bana gösterdi yeri.”

Benzer bir biçimde, sadece haklar değil ama sahip olduklarını düşündükleri imkânlar bile her zaman öngörülebilir nitelikte değil. Örneğin, İzmir'e geldiğinde ailesiyle birlikte yakın bir akrabasının yanında kalmayı planlayan bir kadın, yaşayacakları yeri gördüğünde uğradığı hayal kırıklığını şöyle aktarıyor: “Ben o gün şok yaşadım. Böyle bütün gün oturdum, ağladım, ‘Ben nasıl bir yere gelmişim? Nasıl bir yerde yaşayacağım?’ diye.”

Süreğiden Belirsizlik: Değişen Koşullar ve Uygulamalar

Kalış süresi uzadıkça Suriyeli mülteciler çeşitli konularda deneyim kazanmaya başlıyor. Kendilerinden önce gelenlerden işlerin nasıl yürüdüğünü öğrenenler, yeni gelenlere deneyimlerini aktarmaya devam ediyor. Ancak öğrenme ve yeniden organize olma süreci geçici korumadakiler için son bulmuyor.

Örneğin yukarıda ailesine kimlik kaydı için yol gösteren genç kadın, yine çocuk yaşta okul kaydını kendi başına yaptırdığını anlatırken; İzmir'e geldiklerinde bir “Türk okula” kaydı yapılmadığı için ilk olarak bir “geçici eğitime” gittiğini, Geçici Eğitim Merkezlerinin kapanması ile okul değiştirmek zorunda kaldığını anlatıyor. Pandemi sonrasında devam ettiği okulu bırakmak zorunda kalıyor ve açık liseye devam ediyor.

67

Her ne kadar eğitim geçici koruma altındaki Suriyeliler için tanınmış bir hak olsa da hakkın varlığı, her zaman kullanılabileceği anlamına gelmiyor. Okullarda kimi zaman idareci ve öğretmenlerin, kimi zaman ise akranların Suriyeli öğrencilere yönelik ayrımcı ve dışlayıcı tutumları belirleyici olabiliyor. Bu durum da okuldan okula değişebiliyor. Örneğin bir görüşmede okuldaki öğretmenin “neden Türkiye’ye geldiniz” diye sorduğu aktarılırken, başka bir görüşmede Suriyeli bir baba, kızlarının okulundaki öğretmenin evlerinde eşya olmadığını anlaması üzerine, aynı okuldaki diğer öğretmenlerle birlikte aileye eşya yardımı yaptığını duygulanarak aktarıyor.

Bu süreçte uygulamalar gibi Suriyelilere yönelik tutumlar da değişiyor. Vatandaşlık konusu her daim belirsizliğini korurken, içinde bulunduğumuz koşullarda vatandaşlık verilmesi bir yana hak aramanın kendisi bile neredeyse imkânsız hale geliyor:

“Çalışma izni olan kişilere vatandaşlık açıldığı için bu biraz şey oldu, birçok insanı kişiyi daha çalışma iznine itti ve ‘sigortayı ben öderim en azından belki vatandaşlığa davet edilirim’ şeklinde [tutumlar] oldu... Ama mesela hani Suriyelilerin diyelim veya geçici koruma kapsamında olan kişilerin izinsiz çalıştıkları için cezayı görmüyorduk. Ama son 1-2 senedir 5000 TL-7000 TL hem işveren hem çalışan[lara verilen] cezaları görmeye başladık. Bir de geçici korumada mesela şöyle bir şey, YUKK’ta şöyle bir madde var: izinsiz çalıştığınızda sınır dışı işlemine maruz kalabilirsiniz. Bu da hani bir kişi izinsiz çalıştığında ve işverenle sorun yaşadığında bize danışıyor veya soruyor, ‘evet hakkındır kidedir yıllık izindir, sigorta bedelidir. Ama şöyle bir madde var,’ [dediğinizde] kişi bununla ilgili haklarını aramaktan vazgeçiyor bu noktada.”

68

Ekonomik kriz koşulları, deprem ve seçim dönemlerinde kullanılan söylemler toplumda Suriyeli-karşıtlığına dönüşürken, Suriyeliler toplumsal öfkenin kolaylıkla yöneltilebildiği günah keçileri haline gelebiliyor. Bu tepkilerin nereye varabileceğini öngörememek görüşmelerde kendini bir gelecek tahayyülünde bulunamamak biçiminde gösteriyor. Bu durumun ortaya çıkardığı güvensizlik hem yasal statülerin iptali ve geri gönderilme endişesi, hem de günlük yaşamda bir linç ve saldırı tehdidi olarak hissedilebiliyor.

“Şimdi eşim çalışıyor, çocuklarım okuyor. E hani güzel mi? Güzel çok şükür. Ama çocuklarımla geleceği yok. Çünkü en ufak tartışmada Suriyeliler devreye giriyorlar. En ufak şeyde, hani küçük bir şeyde bile Suriye’yi sokuyorlar o tartışmanın içine. Mesela diyelim ki yeni bir karar çıkıyor, biz her zaman telaşlıyız. ‘Bizi acaba geri atacaklar mı? Bizi başka yere mi gönderecekler? Bizim durumumuz ne olacak?’ Sürekli bir panik içindeyiz biz. Mesela en basiti: Ben 10 yıldır Türkiye’deyim ve 6 yıldır İzmir’deyim, 6 yıldır televizyon almadım. Sürekli eşim diyordu ‘Yeni karar çıktı, bizi atacaklar. Eşyaya falan koyma parayı kenara biriktir. Gördün neler yaşadığımızı, paramız bulunsun yanımızda. Ne olur ne olmaz. 6 yıldır televizyon yoktu evimde...Büyük kızım geldi ‘anne herkesin evinde televizyon var. Bizim evimizde niye televizyon yok?’ dedi. Eşim de dayanamadı, ‘İnceldiği yerden kopsun’ dedi. ‘Televizyon da getireceğim, neyse yatak da getireceğim, ne istiyorsanız getireceğim.’ dedi. Ama dersin güvende miyiz? Güvende değiliz.”

69

Şimdi ne olacak?

Yeniden göç etme isteği görüşmelerde sıklıkla dile getirilen bir durum. Türkiye’de kendisi ve çocukları için gelecek göremeyen geçici korumadaki Suriyeliler düzenli yollardan Avrupa’ya gitmenin yollarını arıyorlar. Vatandaşlık sürecinde olmak veya vatandaşlık almış olmak bu isteklerini azaltmıyor aksine AB’ye güvenli geçişin bir yolu olarak görülebiliyor. Bu bakımdan vatandaş olanlar için de Türkiye nihai yerleşim ülkesi olarak görülüyor. Vatandaş olmayanlar bakımından ise, Türkiye’deki güvensizlik ve belirsizlik hali nedeniyle “savaş bitmese dahi Suriye’ye dönmek” ihtimallerden biri olarak akıllarda duruyor.

Aralık 2024’te Suriye’de rejimin değişmesiyle birlikte, Suriye’ye dönmek birkaç ay öncesine oranla daha olası bir seçenek haline geldi. Türkiye kamuoyunda bu konuda oluşan beklentiye iktidar cevap vermekte gecikmedi. Bu doğrultuda uygulanan “git ve gör” politikasıyla, Suriye’ye gidenlerden Türkiye’ye dönmek isteyenlerin en geç 1 Temmuz 2025’e dek Türkiye’ye giriş yapmasına imkân veren bir izinli çıkış olanağı veriliyor. Dolayısıyla Suriye’ye gönüllü geri dönüş kapsamında tam olarak kaç kişinin kesin dönüş yapacağını bugünden öngörmek mümkün değil. Çocuklarını Suriye’de bırakarak Türkiye’ye yalnız başına gelen bir genç baba, dönüş yolunda yaptığımız konuşmada “Çocuklarıma kavuşacağım. Savaş bitti artık. Biz özgürüz.” diyor.

Geçtiğimiz günlerde yeni rejimin Alevilere yönelik saldırıları ise, Suriye’de rejim değişikliğinin savaşın bitmesi anlamına gelmediğini gösteriyor. Sonuç olarak geçici korumadaki Suriyeliler için her belirsizlik yenisini doğuruyor.

70

TÜRKİYE’DE GÖÇ YÖNETİMİNİN SÜREKLİLİK VE KOPUŞ EĞİLİMLERİ ÇERÇEVESİNDE GEÇİCİ KORUMA

İbrahim Soysüren

Yazı geçici korumayı Türkiye’de göçün yönetim sürecinin süreklilik ve kopuş eğilimleri ile ilişkilendirerek ele alıyor. Bu uygulamanın, hak temelli ve devletlere mülteciler için kalıcı çözümler üretme yükümlülüğü öngören Cenevre Sözleşmesi’nden uzaklaşan bir eğilimi simgelediğini ifade ediyor.

Geçici korumayı çeşitli yönleriyle ele alan yazıların sonuncusunu okuyorsunuz. Her yazı, Nazım Hikmet’in ünlü şiirindeki gibi “bir ağaç gibi tek ve hür” olarak yazıldı ve öyle de okunabilir. Diğer yandan, yazarları bir “ormanın” olmasa da küçük bir ağaç öbeğinin bir parçası olacaklarını bilerek yazdılar. Serije kaynaklık eden toplantının temel amacı ise şöyle özetlenebilir: geçici korumaya ilişkin süren tartışmalara küçük de olsa bir katkıda bulunmak.

Çabamızın başlangıcında Türkiye’deki yüzbinlerce insanın hayatını yönlendiren temel metinlerden biri olan Geçici Koruma Yönetmeliği’nin uygulanmasının onuncu yılına giriliyordu. Aradan geçen süreçte Suriye’de rejimin yıkılmasının tetiklediği Suriyeli mültecilerin geri dönüşüne ilişkin tartışmalarla birlikte, geçici korumanın üzerine düşünmek için başka sebepler de ortaya çıktı. Serinin yazıları seçilirken, uluslararası düzeyde ve çeşitli ülkelerdeki düzenleme ve uygulamaların yanında, Türkiye’de geçici korumanın çeşitli yönlerinin ele alınması hedeflendi.

Neden Geçici Koruma?

Okuduğunuz yazı bir göç yönetimi aracı olarak geçici korumaya neden ihtiyaç duyulduğunu sorgulamayı ve yarattığı öngörülemez sorunlara işaret etmeyi amaçlıyor. Geçici koruma rejimini düşünürken ya da üzerine çalışırken, belirsizlik başta olmak üzere doğurduğu sorunlar ve sürdürülebilir çözümlere duyulan ihtiyaç serinin çeşitli yazılarında ve başka mecralarda sıkça vurgulandı.

71

Türkiye örneğinden hareketle geçici korumayı anlamaya çalışırken “baş a dönmenin” önemli olduğunu düşünüyorum. İktidarın “din kardeşliği” söylemi ve Suriye’deki iç savaşı dair hırs ve hayalleri üzerine çok şey söylendi. Bu açıdan bakıldığında geçici korumanın hayata geçirilmesinin, Suriyelilerin Türkiye’de varlığının hiç de geçici olmayacağına dair bir itiraf ya da bir işaret olduğu düşünülebilir. Dikkat edilirse, Suriye’de iç savaşın başlangıcı 2011’dir ve neredeyse üç yıl sonra Geçici Koruma Yönetmeliği hayata geçirilmiştir. İstatistiklerine bakıldığında, 2014’te Türkiye’deki Suriyeli sayısının 1,5 milyon civarında olduğu görülmektedir. Yönetmelik ise “kitlese olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar”dan bahsetmektedir. Bu kişileri “uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlar”olarak tarif etmektedir. Dolayısıyla geçici koruma ile kontrolden çıkabilecek bir durumla baş a çıkma denemesinden bahsedilebilir. Diğer yandan, uzun yıllar gerekliliğinden söz edilen göç ve ilticayı düzenleyen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 2014 Nisan’ında yürürlüğe girmesinden aylar sonra bypass edilmesi olarak da görmek mümkün yaşananları.

Bu çerçevede, hukuksal anlamda bağlayıcılığı daha sınırlı ve değiştirilmesi daha kolay bir formu tercih etmenin gerisindeki yerleşmiş pratiklerin altını çizmek istiyorum. Göçü ve yabancıları yönetmelik ya da (bazıları gizli tutulan) genelgelerle ve idareye çok geniş bir hareket alanı tanıyan yönetim tarzı ile karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Bir bakıma kolluğun eski alışkanlıklarının yeni kurulan “sivil” idare tarafından yeniden üretildiği ya da sürdürüldüğü bir durumdur söz konusu olan.

Yenisini Hayata Geçirirken Eskiye Rağbeti Nasıl Anlamalı?

Geçici korumanın hayata geçirilmesini daha iyi anlamak için öncelikle göç yönetimini süreklilik ve kopuş eğilimleri çerçevesinde ele almak gerekir. Bu çerçevede Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun kabulü ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulması eskiye nazaran tarihsel bir kopuş olarak nitelendirilebilir.

72

Söz konusu olan Osmanlı'dan beri kolluk tarafından yasallığı şüpheli düzenlemelerle (ya da onlarsız) yönetilen bir alan için oldukça önemli bir değişiklikti. Fakat tam da bu dönemde ülkedeki en büyük göçmen topluluğunun kendini dayatan varlığı ve bunun yönetimi söz konusu olduğunda, yerleşik bir refleksle geçici koruma rejimi idareye çok geniş yetkiler tanıyan bir yönetmenlikle uygulamaya konuldu. Dolayısıyla kopuş olarak nitelendirilebilecek, aslında “sivil” diye adlandırılan, yasal çerçevesi belli bir göç yönetimi hayata geçirilirken bir anlamda eskiye rücu durumu oluştu. Şimdiden bakıldığında, bunun yerleşik yönetim tarzından vazgeçilmeyeceğine dair bir gösterge olduğu daha iyi görülebilir. Dolayısıyla geçici korumanın hayata geçirilmesi göç yönetiminde tarihsel bir kopuş yaşanırken alışılmış olanın kendini dayattığı ya da yeniden ürettiği bir olgu olarak okunabilir.

Kopuş ve süreklilik dinamiğini aklımızın bir köşesine yazdıktan sonra, Fransız filozof Michel Foucault'nun önerdiği Türkçe'ye yönetimsellik (gouvernementalité) olarak çevrilen kavrama başvurabiliriz. Tanımlarından birine göre, yönetimsellik “başkaları üzerinde ifa edilen tahakküm teknikleri ile kişiye özgü tekniklerin karşılaşması”dır. Birinciler “bireylerin davranışını belirler, onları bazı amaçlara veya tahakküme tâbi kılar, özneyi nesneleştirir.”

İkinciler ise “bireylerin kendi başlarına veya başkalarının yardımıyla kendi bedenleri ve ruhları, düşünceleri, davranışları, varoluş biçimleri üzerinde belli sayıda işlem” yapmalarını doğurur (Foucault, 1994b: 785). Dolayısıyla kişileri, iktidarın istemlerine kendilerini uydurmaya yöneltirler.

Buradan bakıldığında geçici koruma aslında otoriteye keyfiyet olanağı veren esnek bir düzenleme ve uygulama olarak görülmektedir. Diğer yandan hedefi durumundaki mültecileri, onlar için öngörülen “kadere” uysal bir şekilde razı olmaya itmektedir. Ayrıca beklenen davranışı göstermeleri, yani yeni haklar, daha güvenceli bir statü ya da kalıcı çözüm talep etmemelerini de öngörmektedir.

73

Süreklileşen Geçiciliğin Doğurduğu Öngörülemez Sorunlar

Türkiye’de geçici koruma uygulamasına ilişkin hesaba katılması gereken en önemli noktalardan biri kalıcı ya da sürdürülebilir çözümlerin reddidir. Üstelik aradan geçen zamanda baştaki ret, imkansızlığa evrilmiştir. Politik planda, böylesi çözümleri dillendirmek bile reaksiyoner tutumları tetiklemektedir. Bu çerçevede 1951 Cenevre Sözleşmesinde cisimleşen mültecileri hakları olan kişiler ve devletleri de hak temelli sürdürülebilir çözümler üretme yükümlülüğü olan kurumlar olarak tanımlayan yaklaşımdan giderek daha fazla uzaklaşan eğilime de işaret etmektedir. Bu eğilimin simgesi ve aracı olarak geçici koruma, otoriterliğin gittikçe revaçta olduğu neoliberal zamanların kırılganlığı öne çıkaran ruhuyla uyuşan hukuksal anlayış ve uygulamalarda yerini daha kolay bulmaktadır.

Göçün yönetimi çerçevesinde idareye sağladığı kolaylığa rağmen, uzun yıllara yayılmasıyla birlikte geçici korumanın aslında öngörülemeyen sorunlar üretmeye başladığının da altını çizmek gerekiyor.

Yaptığımız “Krizler ve Belirsiz Durumlarla Başa Çıkmak: Üç Ulusal Bağlamda Ukraynalı ve Suriyeli Zorunlu Göçmenlerin Deneyimleri” başlıklı araştırmanın verilerini İzmir’de topladık. Bu çerçevede özellikle sivil toplum kuruluşu ve avukatlarla yaptığımız görüşmelerde, Suriyelilere ilişkin sık sık “onlar artık buralı oldu” ifadesini duyduk. Bu söz her an statülerini kaybedebilecek ve bir şekilde ülkelerine gönderilebilecek insanlar için söyleniyordu. “Onlar” sosyal gerçekliğin gözlemlenmesinden süzülen bir tutumla “buralı” sayılıyordu, ama her an koparılabilecekleri bir “buradan” bahsedildiği de açıktı. Zaten Suriye’de rejim yıkıldığında, çoğu kişinin ilk aklına gelen “artık dönsünler” olabildi.

74

Diğer yandan, özellikle Türkiye’de doğan ve sayıları on binleri aşan çocuklar ve gençler açısından bakıldığında, geçici korumanın vatansızlık olarak nitelendirilebilecek durumlar da doğurabileceğinin hesaba katılması gerekmektedir. Anne ve babalarının geldiği Suriye devletinin varlıklarından haberi bile yokken, her an iptal edilebilecek bir statü nedeniyle hukuksal varoluşları bir pamuk ipliğine bağlı bir kitleden bahsediyoruz. Dahası geçici koruma statüleri iptal edilmesine rağmen Türkiye’de yaşamaya devam eden ailelerin çocuklarına bakıldığında, aslında hukuksal varlığı olmayan ya da görülmek istenmeyen hayatlar sürdürdükleri anlaşılabilir. Ayrıca bunların arasında, zaten Suriye’de de vatansız olan kişilerin olabileceğini de unutmamak lazım. Hannah Arendt’ten hareketle söylersek; haklı olmaya bile haklı olmayan bir topluluktan bahsediyoruz.

Bitirirken

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, başlarken aslında içerisinde birden fazla soruyu barındıran şu soruyu sorduk: Geçici koruma kimi, neyi ve ne kadar koruyor? Okuduğunun oniki yazının azından bu soruyu sormanın gerekliliği ya da önemi konusunda okuru ikna etmişse ve düşündürmüşse, bu mütevazı kollektif çaba bir nebze de olsa amacına ulaşmış demektir.

Geçici korumayı ve uygulamasını anlamanın, üzerine düşünmenin, “başkalarına” ilişkin bir konuyla ilgilenmek anlamına gelmediğinin altını çizerek bitirmek istiyorum. Söz konusu olan, anlamazsak eksik kalacağımız, paylaştığımız yaşamların “hikayesi”dir. Dolayısıyla, anlatılan senin de hikayendir. De te fabula narratur.

75

YAZARLAR

Ayşe Kaymak avukattır. İzmir Barosu'nda Göç ve İltica Komisyonu'ndan sorumlu yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmıştır.

Cansu Akbaş Demirel bağımsız araştırmacıdır. GAR üyesi ve Mülteci-Der yönetim kurulu üyesidir.

Cesla Amarelle Neuchâtel Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Kamu Hukuku ve Göç Hukuku Kürsüsü'nde profesördür.

Doğa Elçin Bozok Üniversitesi'nde doçent olarak görev yapmaktadır.

Esin Küçük Essex Hukuk Fakültesi'nde (Birleşik Krallık) öğretim üyesi ve Notre Dame Hukuk Fakültesi'nde (ABD) Misafir Doçent öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İbrahim Soysüren hukukçu ve sosyologdur. Neuchâtel Üniversitesi'nde kıdemli araştırmacıdır.

Kemal Vural Tarlan araştırmacı ve fotoğrafçıdır. Ayrıca Gaziantep'teki Kırkayak Kültür'ün genel koordinatörüdür.

Lina Megahead kamu hukuku alanında doktora derecesine sahiptir ve Le Mans Üniversitesi'nde (Fransa) araştırmacıdır.

Neva Ö. Öztürk Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde yardımcı doçenttir. İsveç Araştırma Enstitüsü'nde (SRII) kıdemli araştırmacı ve GAR üyesidir.

76

YAZARLAR

Omar Kadkoy, Heinrich Böll Stiftung Derneği İstanbul Ofisi'nde Dış Politika, Güvenlik ve Göç Programı Koordinatörüdür.

Orçun Ulusoy Vrije Universiteit Amsterdam'da araştırmacıdır ve GAR üyesidir. Ayrıca İzmir Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der) Yönetim Kurulu Üyesidir.

Taner Kılıç İzmir Barosu'nda avukattır.

Geçici Koruma Rejimi I 2025

Göç Araştırmaları Derneği (GAR)

📍 Abbasağa Mahallesi, Üzengi Sok. No: 13 34022, Beşiktaş / İstanbul

🌐 <https://www.gocarastirmalariderneği.org/tr/>

✉ gar@gocarastirmalariderneği.org

🐦 https://twitter.com/GAR_Dernek

📘 <https://www.facebook.com/gar.dernek>

nccr →
on the move

National Center of Competence in Research –
The Migration-Mobility Nexus
nccr-onthemove.ch

**Swiss National
Science Foundation**